

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**KRIMINĀLPROCESUĀLU NOLĒMUMU PĀRSŪDZĪBA
KASĀCIJAS INSTANCĒ KĀ TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU
ELEMENTS**

MAGISTRA DARBS

Autore: **Karīna Melbārde**

Studenta apliecības Nr.: km18037

Darba vadītājs: Dr.iur., doc. Jānis Rozenbergs

RĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Maģistra darba temats "Kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzība kasācijas instance kā tiesību uz taisnīgu tiesu elements" aptver tiesību uz taisnīgu tiesu kā fundamentālu cilvēktiesību nodrošināšanu demokrātiskā tiesiskā valstī sasaisti ar kasācijas instances tiesas pieejamību kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzības procesā.

Maģistra darba mērķis ir izpētīt pārsūdzības kā tiesību uz taisnīgu tiesu elementa nozīmi, analizēt kasācijas instances nepieciešamību un pieejamības ierobežošanas iespējamību kriminālprocesā, salīdzināt kriminālprocesā nodrošināmās personas tiesību garantijas ar citiem procesiem, kā arī veikt kasācijas instances neesamības pamatotības analīzi atsevišķās lietu kategorijās.

Maģistra darba izstrādes ietvaros autore secinājusi, ka kasācijas instance ir pārāk nozīmīga tiesiskas valsts pastāvēšanā, lai veiktu nepamatotu atsevišķu kategoriju lietu izslēgšanu no kasācijas instances pieejamības kataloga, vienlaikus norādot, ka ne visiem nolēmumiem ir jābūt pārsūdzamiem kasācijas instancē un sistēmiski vērtējama katras lietu kategorijas būtība un tiesas iesaistes pamats konkrētajā procesā.

Atslēgas vārdi: pārsūdzība, kasācijas instance, tiesības uz taisnīgu tiesu, kriminālprocess, kriminālprocesuāls nolēmums

ANNOTATION

The topic of the master's thesis “Appeal of criminal procedural rulings in the cassation instance as an element of the right to a fair trial” covers the connection between the right to a fair trial as a fundamental human right in a democratic legal state and the availability of the court of cassation in the appeal process of criminal procedural rulings.

The aim of the master's thesis is to study the importance of appeal as an element of the right to a fair trial, to analyze the necessity of the cassation instance and the possibility of restricting access in criminal proceedings, to compare the guarantees of personal rights provided in criminal proceedings with other processes, as well as to analyze the validity of the absence of a cassation instance in certain categories of cases.

The author has concluded that the cassation instance is too important for the existence of a legal state to exclude certain categories of cases from the cassation instance's access catalog, at the same time stating that not all decisions must be appealable to the cassation instance and that the essence of each category of cases and the courts should be systematically evaluated basis of involvement in the specific process.

Keywords: appeal, cassation instance, right to a fair trial, criminal proceedings, criminal procedural rulings

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU	7
1.1. Tiesību uz taisnīgu tiesu būtība un normatīvais regulējums	7
1.2. Tiesību uz taisnīgu tiesu analīze kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzības kontekstā	10
1.3. Tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā salīdzinājumā ar civilprocesu un administratīvo procesu.....	15
2. KASĀCIJAS INSTANCES BŪTĪBA, NEPIECIEŠAMĪBA, NOZĪMĪGUMS KRIMINĀLPROCESĀ	21
2.1. Kasācijas instances būtība un kompetence.....	21
2.2. Kasācijas sūdzību iesniegšanas efektivitāte	29
2.3. Judikatūras veidošanas nepieciešamība tiesiskuma nodrošināšanai.....	32
3. PĀRSŪDZĪBAS KASĀCIJAS INSTANCĒ NEESAMĪBA ATSEVIŠĶU LIETU KATEGORIJĀS KRIMINĀLPROCESĀ	37
3.1. Vienošanās procesa kārtība	37
3.2. Sūdzību par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu izskatīšana	39
3.3. Spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšana	41
3.4. Process Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas kārtībā.....	43
3.5. Spēkā esošo nolēmumu jauna izskatīšana sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu	50
KOPSAVILKUMS	54
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	57

IEVADS

Vienas no fundamentālākajām cilvēktiesībām, kas piemīt personai, ir tiesības uz taisnīgu tiesu. No tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas ir atkarīgs pārējo personai piemītošo cilvēktiesību aizsardzības standarts, kā arī sabiedrības uzticības nodrošināšana visai valsts institūciju sistēmai kopumā. Ņemot vērā, ka arvien vairāk dažādās jomās primārais darbu izpildes mērķis ir efektīvizēt un optimizēt procesus, tai skaitā samazināt noslodzi, samazināt ieguldāmos resursus, tiesu sistēma tajā nav izņēmums. Tomēr ir jāsaprot, ka tiesu sistēma ir tā, kurā persona var vērsties, lai aizsargātu savas tiesības, lai panāktu objektīvu, izsvērtu un pamatotu risinājumu, tādēļ nav iespējams darba efektīvizēšanu vērtēt atrauti no tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas. Ja mainot normatīvo regulējumu, tai skaitā, izslēdzot pārsūdzību augstāku instanču tiesās noteiktu kategoriju lietām, tiek kaitēts personu likumiskajām interesēm, tad ir jārod cits risinājums. Procesa efektīvizēšana kā pašmērķis nav pieļaujama, ja tajā tiek nepamatoti ierobežotas personas tiesības uz lietas objektīvu, pamatotu un neatkarīgu izskatīšanu.

Kasācijas instances loma demokrātiskā tiesiskā valstī ir vērtējama kā sevišķi nozīmīga, lai gan varētu uzskatīt, ka arī pārsūdzības apelācijas instancē rezultātā vajadzētu tikt novērstām visām iespējamām pirmajā instancē pieļautajām kļūdām, ņemot vērā, ka tiek veikta atkārtota lietas skatīšana pēc būtības un tiek vērtēts pirmās instances tiesas nolēmums. Tomēr nereti secināms, ka arī apelācijas instances pieņemtie nolēmumi satur būtiskus tiesību normu pārkāpumus, kā rezultātā ir pieņemts netaisnīgs nolēmums, kas vai nu nav pietiekami pamatots vai arī netiek pamatots atbilstoši normās ietvertajām prasībām. Ja šādos gadījumos nav pieejama kasācijas instance, kas vērtē nolēmumu (gan pirmās instances, gan apelācijas instances) formālo dabu, spēkā stājas nolēmums, kurš iespējams nepamatoti skar personas pamattiesības, kā tas taisnīgos apstākļos nenotiktu. Tieši tāpēc, izslēdzot kasācijas instances kontroli pār apelācijas instances darbu dažādu tiesu nolēmumos, ir jābūt īpaši pamatotam skaidrojumam un vērtētām personas pamattiesību ierobežošanas sekām, jo personas tiesību uz taisnīgu tiesu saturā ietilpst tiesības uz pārsūdzību un tiesības uz taisnīgu nolēmumu.

Maģistra darba mērķis ir izpētīt pārsūdzības kā tiesību uz taisnīgu tiesu elementa nozīmi, analizēt kasācijas instances nepieciešamību un pieejamības ierobežošanas iespējamību kriminālprocesā, salīdzināt kriminālprocesā nodrošināmās personas tiesību garantijas ar citiem procesiem, kā arī veikt kasācijas instances neesamības pamatotības analīzi atsevišķās lietu kategorijās.

Lai sasniegtu šo mērķi darba autore par uzdevumiem izvirza tiesību uz taisnīgu tiesu jēdziena satura vispārīgu izpēti, tā sasaisti ar tiesībām uz pārsūdzību, tai skaitā tiesībām uz

nolēmuma izskatīšanu kasācijas instancē, kasācijas instances jēdziena izpēti, kasācijas instances lomas demokrātiskā, tiesiskā valstī esamību, procesa efektīvizēšanas pamatotības un judikatūras veidošanas iespaidā, pārsūdzības kasācijas instancē ierobežošanas pamatotības analizēšanu mijiedarbībā ar tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu.

Uzdevumu veikšanai maģistra darbā tiks izmantotas vairākas zinātniski pētnieciskās metodes: salīdzinošā metode, vērtējot kriminālprocesuālo regulējumu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā, salīdzinot ar citiem procesiem; vēsturiskā metode, vērtējot tiesību normu attīstību laika gaitā, Kriminālprocesa likumā veikto grozījumu saturu un pamatojumu; kā arī sistēmiskā metode, vērtējot Kriminālprocesuālā regulējuma atbilstību kopējā tiesību sistēmā.

Maģistra darbs sastāv no trīs nodaļām un vienpadsmit apakšnodaļām. Pirmajā nodaļā tiks aplūkots tiesību uz taisnīgu tiesu vispārīgs jēdziena saturs, tā nozīme tiesību uz pārsūdzību kontekstā un sasaiste ar institucionālo izskatīšanas kārtības regulējuma izveidi. Otrajā nodaļā izpētīta kasācijas instances būtība, tās nepieciešamība kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzības kārtībā, vēršanās kasācijas instancē pamati un ierobežošanas iespējamība, kā arī judikatūras nozīme demokrātiskā tiesiskā valstī. Trešajā nodaļā tiks analizētas atsevišķu kategoriju lietas, kurās nav iespējama pārsūdzība kasācijas instancē, šo tiesību uz pārsūdzību ierobežošanas pamatotība, kā arī korelācija ar citu tiesību aizsardzības instrumentu izmantošanu.

1. TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU

1.1. Tiesību uz taisnīgu tiesu būtība un normatīvais regulējums

Personas pamattiesību aizsardzības nodrošināšana ir viens no būtiskākajiem demokrātiskas tiesiskas valsts pamatpienākumiem. Jebkurai demokrātiskai un tiesiskai valstij ir jārada sistēma, kurā persona var paļauties uz tiesībsargājošo iestāžu rīcības likumību un objektivitāti.¹ Lai šo pienākumu pienācīgā kārtā varētu realizēt, ir jābūt izveidotam tādām nevainojami funkcionējošam juridiskam mehānismam, ar kura palīdzību jebkura pretiesiska aizskārums gadījumā tiktu panākta efektīva pamattiesību aizsardzība.² Valstij ir jānodrošina personai tiesības uz taisnīgu tiesu, un no tā secīgi izriet visu citu personu cilvēktiesību aizsardzība un sabiedrības tiesiskā aizsardzība kopumā.³ Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana demokrātiskā tiesiskā valstī rada sabiedrības uzticību valstij. Ja sabiedrības uzticība tiesu sistēmai ir zema, tad tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana atbilstoši izvirzītajiem cilvēktiesību standartiem ir ļoti nozīmīga, lai veicinātu sabiedrības viedokli par visu valsts tiesībsargājošo sistēmu.⁴

Tiesības uz taisnīgu tiesu primāri veido fundamentālu aizsardzības līmeni, kas personai ir nepieciešams, lai nodrošinātu efektīvu savu cilvēktiesību aizsardzības norisi.⁵ Jebkura demokrātiska tiesiska valsts vēlas, lai tās tiesību sistēma tiktu veidota, balstoties uz sociālo attīstību, tāpēc tiesību uz taisnīgu tiesas nodrošināšana ir tiesiskas valsts pamatpīlārs. Valstij kā prioritāti ir jāizvirza tādu procesuālu garantiju noteikšana, lai noteiktu līdzsvaru starp cilvēktiesību aizsardzību un valsts interešu nodrošināšanu. Tiesības uz taisnīgu tiesu nodrošina personai iespēju realitātē konstatēt kādu tiesību pārkāpumu, kā rezultātā ir pieņemts personai nelabvēlīgāks lēmums, nekā tam tiesiski ir jābūt.⁶

Tiesības uz taisnīgu tiesu ir pirmās paaudzes cilvēktiesības jeb pilsoniskās tiesības un pieder pie pilsonisko un politisko cilvēktiesību kataloga.⁷ Pilsonisko tiesību katalogā ietilpst

¹ Latvijas Republikas tiesībsargs. Vairāk par tiesībām uz taisnīgu tiesu. Pieejams : <https://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-jomas/vairak-par-tiesibam-uz-taisnigu-tiesu/> [aplūkots 15.03.2023]

² Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92.pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 10.lpp.

³ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01, 13.1. punkts.

⁴ Latvijas Republikas tiesībsargs. Vairāk par tiesībām uz taisnīgu tiesu. Pieejams : <https://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-jomas/vairak-par-tiesibam-uz-taisnigu-tiesu/> [aplūkots 15.03.2023]

⁵ Sayers, D. Protecting fair trial rights in criminal cases in the European union: Where does the roadmap take us? Human Rights Law Review, 2014, 14(4), p. 733. Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/hrlr14&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=733 [aplūkots 07.04.2023.]

⁶ Pasca, M. Aspects regarding the right to fair trial. AGORA International Journal of Juridical Sciences, 2011(1), p. 1. Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/agoraijjs2011&div=6&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults [aplūkots 05.04.2023.]

⁷ Koenig M. Cilvēktiesības. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2010, 13.lpp.

tādas cilvēktiesības, kas piemīt ikvienai personai demokrātiskā tiesiskā valstī neatkarīgi no ārējiem apstākļiem. Pamatā pilsoniskās un politiskās tiesības ir negatīva rakstura, tomēr tiesības uz taisnīgu tiesu sevī ietver arī ļoti svarīgu valsts pozitīvu pienākumu – no vienas puses valsts nedrīkst iejaukties taisnīgas tiesas spriešanā, tomēr valstij ir pienākums izveidot tāda veida sistēmu, ar kuru tiktu panākta tiesību uz taisnīgu tiesu realizēšana. No tā izriet gan pienācīga normatīvā regulējuma noteikšana, gan institucionālās puses izveide, kas attiecīgos normatīvus būs spējīga taisnīgi piemērot.⁸

Starptautiski tiesības uz taisnīgu tiesu primāri tiek nostiprinātas Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 10.pantā. Tas nosaka, ka visiem cilvēkiem ir pilnīgi vienlīdzīgas tiesības uz to, lai viņu tiesības un pienākumi, kā arī viņiem izvirzītās kriminālprocesuālā apsūdzības pamatotība tiktu noskaidrota taisnīgā un atklātā procesā neatkarīgā un objektīvā tiesā.⁹

Ņemot vērā, ka tiesības uz taisnīgu tiesu, kā jau iepriekš minēts, ir pirmās paaudzes jeb pilsonisko un politisko tiesību paaudze, šīs tiesības ir ietvertas arī Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (turpmāk arī – Pakts).¹⁰ Pakta 14.pantā sīki un detalizēti uzskaitīts tiesību uz taisnīgu tiesu saturs, tostarp norādot arī nevainīguma prezumpcijas obligātumu, tiesības uz atlīdzinājumu, kā arī tiesības uz pārsūdzību.

Svarīgākais no Eiropas reģionālajiem tiesību aktiem ir Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija (turpmāk arī – Konvencija), kuras 6.pants apraksta tiesību uz taisnīgu tiesu būtību. No tā izriet, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā, nosakot spriedumu publiskumu ar iespējamiem izņēmumiem, nosakot nevainīguma prezumpciju un konkrētas apsūdzētā tiesības krimināllietās.¹¹

Latvijas nacionālajā tiesību sistēmā tiesību uz taisnīgu tiesu pamats ir Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92.pants.¹² Satversmes 92.pants sastāv no četriem teikumiem, no kuriem pirmajā tiek vispārīgi garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, bet turpmākajos katrs atsevišķi tiek izcelts kāds no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem, no kuriem katrs ietver patstāvīgu plašu tiesību loku - nevainīguma prezumpcijas principu, tiesības uz atlīdzinājumu un tiesības uz advokāta palīdzību.¹³ Svarīgi, ka tiesību uz taisnīgu tiesu

⁸ Garsvāne S., Kamenska A., Leimane-Veldmeijere I., Levits E., Mits M., Muižnieks N., Spale A., Tāre I., Ziemeļe I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā: Inetas Ziemeles zin.red. Otrais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2021, 100.-101. lpp.

⁹ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Parakstīta Parīzē 10.12.1948. [16.03.2023. red.]

¹⁰ ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Parakstīts Ņujorkā 16.12.1966. [16.03.2023. red.]

¹¹ Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [16.03.2023. red.]

¹² Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [16.03.2023. red.]

¹³ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. Grām.: Balodis, R. (red.). Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga:

nodrošināšanai iztiesāšanas stadijā nebūtu nozīmes, ja netiktu nodrošinātas tiesības uz tiesas pieejamību, tādēļ uzskatāms, ka arī šis elements tiek iekļauts tiesību uz taisnīgu tiesu saturā.¹⁴

Lai labāk izprastu to, kādas tiesības tiesvedībā plašāk tiek nodrošinātas, jēdzienam “taisnīga tiesa” ir iespējams izdalīt divus aspektus – neatkarīgu tiesu varas institūciju, kā arī tiesiskai valstij atbilstošu tiesas procesu.¹⁵ Neatkarīgas tiesu varas princips pamatā normatīvi nostiprināts likumā “Par tiesu varu”, norādot, ka spriežot tiesu, tiesneši ir neatkarīgi un pakļauti tikai likumam, turklāt tiesas neatkarību jānodrošina valstij.¹⁶ Tiesiskai valstij atbilstoša tiesas procesa izveide ir komplicēts modelis, ko katra valsts rada atbilstoši nepieciešamībai, tiesiskās sistēmas attīstībai laikā un redzamajām vai nākotnē iespējamām problēmām, kā arī vairākiem citiem ietekmējošiem faktoriem, piemēram, ģeopolitiskajai situācijai. Attiecīgi taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver savstarpēji saistītas tiesības, kurā ietilpst tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes principi, tiesības tikt uzklautam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, kā arī tiesības uz pārsūdzību.¹⁷ Tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas un var tikt ierobežotas. Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šie tiesību ierobežojumi nevar būt tādi, kas pēc būtības liedz īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu.¹⁸

Tiesības uz taisnīgu tiesu kalpo kā garants citu tiesību nodrošināšanai. Likumdevējam primāri ir jānodrošina tiesas spriešanai nepieciešamās tiesību normas, kā arī valsts ir atbildīga par savas tiesību sistēmas organizēšanu tādā veidā, lai pēc iespējas tiktu novērsta pretrunīgu tiesas nolēmumu pieņemšana.¹⁹ Tiesas garantijas cilvēktiesību aizsardzībai ietver tiesības izmantot tiesas aizsardzību jebkurā brīdī, kad tiek nepamatoti aizskartas personas tiesības. Lai tiesas garantijas cilvēktiesību aizsardzībai būtu efektīvas, jābūt nodrošinātam atbilstošam procesam. Tas nodrošina procesuālo taisnīgumu attiecībās starp valsti un individu. Taisnīgs iestādes un tiesas nolēmumu pieņemšanas process ir priekšnoteikums, lai sistemātiski īstenotu taisnīgumu materiālajās tiesībās. Bez atbilstoša procesa piemērojot materiālās normas, grūti sasniegt taisnīgu rezultātu, un šāda taisnīga rezultāta sasniegšanas neiespējamība attālina no tiesiskas valsts ideāliem.²⁰

Latvijas Vēstnesis, 2011, 120.lpp.; Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92.pants, 2020, 12.lpp.

¹⁴ Satversmes tiesas 2022. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2021-25-03, 10.punkts.

¹⁵ Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01, secinājumu daļas 2.punkts

¹⁶ Likums “Par tiesu varu”: LV likums. Pieņemts 15.12.1992., 10.pants. [15.03.2023. red.]

¹⁷ Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija spriedums lietā Nr.2009-93-01, 8.3.punkts

¹⁸ Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr.2007-22-01, 12.punkts.

¹⁹ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I. Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar Daiņa Īvāna priekšvārdu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 218.-219. lpp.

²⁰ Ibid, 570. lpp

1.2. Tiesību uz taisnīgu tiesu analīze kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzības kontekstā

Kad tiek skartas personas tiesības un likumiskās intereses, tad nepieciešams nodrošināt personai vismaz minimālās tiesības vērsties tiesā.²¹ Kā jau iepriekš darbā minēts, tiesību uz taisnīgu tiesu saturā ietilpst arī tiesības uz pārsūdzību, tomēr, lai gan valstij ir pienākums paredzēt taisnīgu lietu izskatīšanas procedūru, tai nav obligāti jāparedz iespēja visu lietu nolēmumus pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā.²² Jāuzsver, ka darba ietvaros izvērtēta tikai tiesas nolēmumu pārsūdzība, saprotot, ka tiesas nolēmumi nav vienīgie, kurus kriminālprocesuālā kārtībā ir iespējams pārsūdzēt. Tomēr norādāms, ka arī regulējumā, kas nosaka lēmumu pieņemšanas un pārsūdzības procesu pirmstiesas procesa gaitā, jābūt kritiski izvērtētām piemērojamām tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām. Attiecīgi ne katram izmeklētāja vai prokurora lēmumam būtu jābūt pārsūdzamam tiesā.²³ Papildus autore norāda, ka darba ietvaros netiek vērtēta izmeklēšanas tiesneša lēmumu pārsūdzība. Aktuālākajā judikatūrā norādīts, ka ar tiesas nolēmumiem saprotami nolēmumi, ko tiesnesis pieņem, īstenojot tiesas funkcijas. Izmeklēšanas tiesnesis savas kompetences ietvaros īsteno izmeklēšanas tiesneša, nevis tiesas funkcijas. Tā kā tiesneši kriminālprocesa ietvaros var citstarp uz noteiktu laiku pildīt norobežojamas – izmeklēšanas tiesneša – funkcijas, un tas noris līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai, tad šajā statusā pieņemtie nolēmumi nav tiesas nolēmumi Kriminālprocesa likuma izpratnē.²⁴

Personai piemītošo cilvēktiesību aizsardzība ir jāgarantē reāli, nevis tikai teorētiski, tāpēc valstij ir pienākums piedāvāt reālas likumīgas iespējas, kā aizsargāt sevi, realizējot nolēmumu pārsūdzību.²⁵ Šī ir valsts atbildība – nodrošināt personai atbilstošu aizsardzības mehānismu, jo nepārprotami ir atzīstams, ka tiesu kļūdas nav retums. Tieši uz to novēršanu ir vērsta visa tiesu sistēmas izveide, kurā pārsūdzības procesā ir iespējams novērst kļūdas. Jebkura persona, kura saņēmusi sev nelabvēlīgu nolēmumu pirmajās divās instancēs, noteikti vēl vēlēšies saņemt un izmantot iespēju vērsties Augstākajā tiesā, lai saņemtu taisnīgu lietas atrisinājumu.²⁶ Jebkurai personai, autoresprāt, radīsies neizpratne par kāda tiesas nolēmuma pārsūdzības iespēju

²¹ Satversmes tiesas 2014. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2013-18-01, 15. punkts.

²² Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija spriedums lietā Nr. 2009-93-01, 13.1. punkts

²³ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., 2021, 252.lpp.

²⁴ Augstākās tiesas 2015. gada 24. novembra lēmums lietā Nr. SKK-389/2015, 6.lpp.

²⁵ Pasca, M. Aspects regarding the right to fair trial. AGORA International Journal of Juridical Sciences, 2011(1), p. 2. Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/agoraijjs2011&div=6&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults [aplūkots 05.04.2023.]

²⁶ Kūtris G. Tiesības uz taisnīgu tiesu un lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 11.-13.lpp.

ierobežošanu, izslēdzot kādu instanci, jo tiesas nolēmumu pārsūdzēšanas galvenais mērķis ir nepieļaut nelikumīga un nepamatota sprieduma stāšanos likumīgā spēkā. Attiecīgās personas tiesības ir sevi aizsargāt un panākt, ka tiek pieņemts likumīgs nolēmums.²⁷

Iepriekš minētā Satversmes tiesas atziņa, kas nosaka, ka valstij nav paredzēts pienākums pārsūdzības nodrošināšanā, ir attiecināma uz visiem procesiem, tomēr kriminālprocesā ir paredzēts īpašs izņēmums. Gan Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. panta piektā daļa, gan Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 7. protokola 2. pants paredz pārsūdzības tiesības krimināllietās. Attiecīgi ikvienai notiesātai personai ir tiesības, lai notiesājošo spriedumu izskata vēl vienā augstākā instancē. Tas ietver gan notiesāšanas fakta pārskatīšanu, gan soda apmēra pārskatīšanu. No tā ir secināms, ka pēc būtības krimināllietās obligāti ir jāparedz viena pārsūdzības instance. Šādas pārsūdzības instances nodrošināšanas mērķis ir garantēt nolēmuma pārsūdzību augstākā instancē, nevis iestādē vai institūcijā. Ja krimināllietu, kuru izskatījusi apgabaltiesa kā pirmās instances tiesa, pēc pārejas uz tīro instanču tiesu modeli apelācijā izskatītu tā pati apgabaltiesa, tikai citā tiesas sastāvā, tas neradītu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, ja vien tiek nodrošināts nolēmuma pieņemšanas procesa taisnīgums, objektivitāte un neatkarība.²⁸ Jāņem vērā, ka ir pieļaujams veidot tādu sistēmu, kurā persona, kura vēlas pārsūdzēt nolēmumu, lūdz atļauju šīs darbības veikšanai.²⁹ No pārsūdzības obligātuma vismaz vēl vienā instancē ir paredzēti izņēmumi no vispārējā principa - attiecībā uz vieglāka rakstura pārkāpumiem, kā arī gadījumos, kad ir pārsūdzēts personu attaisnojošs spriedums. Latvijas tiesību sistēma paredz augstāku personu aizsardzības pakāpi, jo ir iespējams pārsūdzēt tiesas spriedumu ikvienā krimināltiesiska rakstura lietā, tai skaitā arī administratīvo pārkāpumu procesos.³⁰

Augstākas instances jēdziens ir neskaidrs un plašs, tāpēc ir svarīgi noskaidrot tā detalizētāku skaidrojumu, proti, nepieciešams noskaidrot, kādus apstākļus, pārskatot konkrēto spriedumu, vērtē šī obligāti nosakāmā viena augstākā instance. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija konkrēti nenorāda uz to, kādi apstākļi tieši ir jāvērtē augstākai instancei, tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa, skaidrojot šo normu, ir norādījusi, ka augstākas tiesas veiktā notiesājoša sprieduma vai sprieduma pārskatīšana var attiekties gan uz faktiem, gan tiesību jautājumiem vai aprobežoties tikai ar tiesību jautājumiem. Pārsūdzība apelācijas instancē, ko

²⁷Branta, A., Priedīte, M. Tiesas nolēmumu krimināllietās pārsūdzēšana un izskatīšana apelācijas un kasācijas kārtībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 6.lpp.

²⁸Līce K. Komentārs par Kriminālprocesa likuma 15. pantu. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 75.lpp.

²⁹ECT 13.02.2001. spriedums lietā Krombach pret Franciju (iesnieguma Nr. 29731/96), 96. punkts.

³⁰Briede J., Višķere I., Lītvins G., Bitāns A., Danovskis E., 2011, 120.lpp.

noteicis likumdevējs, no Konvencijas viedokļa neparedz obligātu faktisko apstākļu pārskatīšanu.³¹

Savukārt ANO Cilvēktiesību komiteja atzinusi, ka no Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām izrietošā prasība valstij nodrošināt personām tiesības uz nolēmuma pārsūdzību krimināllietās uzskatāma par izpildītu tad, ja augstākas instances tiesa ir kompetenta pārvērtēt gan pierādījumus, gan tiesiskos apstākļus.³²

Ņemot vērā, ka Satversmes 92. pantā garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu saturs noskaidrojams, vadoties pēc principa, ka tas paredz vismaz tādas pašas garantijas kā abi minētie cilvēktiesību dokumenti, secināms, ka Latvijā atbilstoši Satversmei krimināltiesiska rakstura lietās valstij ir obligāti jānodrošina pārsūdzības iespējas tādā tiesā, kas ir kompetenta izvērtēt jautājumu pēc būtības (proti, vērtēt gan faktus, gan tiesību jautājumus).³³

Lai arī Satversmes 92. panta pirmais teikums neparedz valstij pienākumu visās lietu kategorijās noteikt personai tiesības pārsūdzēt zemākas instances tiesas nolēmumu augstākas instances tiesā, tomēr tad, ja personai šādas tiesības ir noteiktas, valstij ir jānodrošina, ka pārsūdzības process atbilst arī tiesas pieejamības prasībām. Pārsūdzības mērķis ir pārbaudīt tiesas nolēmuma pamatotību, kā arī novērst kļūdas, ko, iespējams, pieļāvusi zemākas instances tiesa, un tādējādi nodrošināt taisnīgumu. Turklāt Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa, lai personas tiesības uz taisnīgu tiesu tiktu nodrošinātas ne tikai tad, kad pārsūdzības procesā lieta tiek skatīta pēc būtības, bet arī citās tiesvedības procesa stadijās.³⁴

Pārsūdzību var savā ziņā uzskatīt par procesuālu palīdzības līdzekli, kuras izmantošanas mērķis ir izlabot jebkāda veida kļūdas, kuras ir radušās iepriekšējo instanču tiesu nolēmumos. Nolēmumu pārskatīšanas tiesības tiek nodrošinātas, lai persona vismaz minimālā līmenī tiktu pasargāta no nepieļaujamiem apstākļiem, kādiem tā var tikt pakļauta, ņemot vērā prettiesisku nolēmumu.³⁵ Tas, autoresprāt, ir attiecināms uz jebkuru subjektu, kurš ir tiesīgs iesniegt sūdzību par tiesas nolēmumu. Tāpēc vien tiesību uz taisnīgu tiesu ietvaros tiesiskā valstī ļoti svarīgi ir nodrošināt tiesisko stabilitāti jeb *res judicata* principu.³⁶ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesiskuma principa ietvaros ir jānodrošina tiesiskā stabilitāte tiesu nolēmumos.

³¹ ECT 13.02.2001. spriedums lietā Krombach pret Franciju (iesnieguma Nr. 29731/96), 96.punkts

³² ANO Cilvēktiesību komiteja. Vispārējais komentārs (General Comment). Nr. 32. 23.08.2007. p. 48. Pieejams: <https://digitallibrary.un.org/record/606075?ln=en> [aplūkots 19.03.2023.]

³³ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E., 2011, 120.lpp.

³⁴ Satversmes tiesas 2022. gada 23. februāra spriedums lietā Nr.2021-22-01, 10.punkts.

³⁵ Brutaru, V. Influence of the constitutional court and high court of cassation and justice jurisprudence on extraordinary appeals (appeal in cassation). 30.10.2019., 1.-2.lpp. Pieejams: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=428101121103107023086065094076093111015069058086095042085123119113111081124094115108004117037031126012054127122126126117067065102029022089006114125100091119095109121049050055084098111023003107083070013109122115117109121080081086075084091069115118087101&EXT=pdf&INDEX=TRUE> [aplūkots 20.04.2023.]

³⁶ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., 2021, 219. lpp.

Tas papildus nozīmē arī to, ka pēc iespējas ir jānovērš spēkā esoša tiesas nolēmuma pārsūdzības iespējamību, jo personām ir tiesības paļauties uz spēkā esošiem nolēmumiem.³⁷

Res judicata princips ir fundamentāls. Ierobežojot nolēmuma pārskatīšanas iespējas neierobežotā laikā, tiek iedibināta tiesiskā drošība, noteiktība un stabilitāte. Tas nozīmē, ka ar nolēmuma stāšanos spēkā konkrētās tiesiskās attiecības ir galīgi noregulētas un personas var tiesiski paļauties, ka šis noregulējums paliks nemainīgs. Vienlaikus *res judicata* princips nav pilnīgi absolūts un īpašos izņēmuma gadījumos citu nozīmīgu tiesību aizsardzībai ir iespējama atkāpšanās no tā. Atkāpšanās no *res judicata* principa ir pieļaujama, ja tiesa, kuras nolēmums ir stājies spēkā, ir pieļāvusi tādu būtisku kļūdu, kas ir novedusi pie lietas nepareizas izspriešanas pēc būtības, un tā rezultātā ir būtiski pārkāptas cilvēka pamattiesības, vairāku personu tiesības un likumīgās intereses vai citas ar likumu aizsargājamas publiskās intereses.³⁸ Tiesiskās stabilitātes jeb tiesiskās noteiktības princips uzliek valstij pienākumu nodrošināt tiesisko attiecību stabilitāti, kā arī ievērot tiesiskās paļāvības principu. Tādējādi tiesu nolēmumi, kas kļuvuši galīgi pēc tam, kad ir izmantoti visi pieejamie tiesību aizsardzības līdzekļi (izmantotas visas pārsūdzības iespējas), vai pēc tam, kad beidzies to izmantošanas termiņš, vairs nevarētu tikt pārskatīti un uz tiem būtu attiecināms *res judicata* princips. Līdz ar to Satversmes 92. pantā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu saturu veido arī *res judicata* princips.³⁹

Tā kā no tiesiskās stabilitātes principa ir paredzēts izņēmums, arī Kriminālprocesa likumā ir iekļauta trīspadsmitā sadaļa, kas nosaka spēkā esošu nolēmumu jaunu izskatīšanu.⁴⁰ 62. nodaļa paredz iespēju kriminālprocesu atjaunot sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Šo jaunatklāto apstākļu pamatotības un atbilstības vērtēšana par pieņemtajiem tiesas nolēmumiem saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 659. pantu uzticēta kasācijas instancei. Darbā sīkāk netiks analizēta kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, jo darba mērķis ir vērtēt kasācijas instances lomu kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzībā. Tomēr atšķirībā no jaunatklātu apstākļu izvērtējuma, autore uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 63. nodaļa, kas regulē spēkā esošu nolēmumu jaunu izskatīšanu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu, ir lielākā sasaistē ar pārsūdzības kasācijas instancē esamību vai neesamību un procesuālo kārtību šajā jomā, tāpēc nolēmumu jaunas izskatīšanas procesa būtība un kasācijas instances loma tajā tiek apskatīta šī darba 3.5. apakšnodaļā.

Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt personai iespēju spriedumu pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Likumdevējam ir plaša rīcības brīvība gan pieņemt

³⁷ ECT 1999. gada 28. oktobra spriedums lietā *Brumărescu pret Rumāniju*, iesniegums Nr. 28342/95, 61. punkts.

³⁸ Augstākās tiesas 2019. gada 17. decembra lēmums lietā Nr. SKA-1/2019, 4. tēze.

³⁹ Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra spriedums lietā Nr. 2013-08-01, 7. punkts.

⁴⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [21.04.2023. red.]

procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību.⁴¹ Izraudzītajam procesa veidam ir jāļauj izskatīt konkrēto lietu pēc iespējas atbilstoši un efektīvi, un attiecīgais procesa veids nedrīkst liegt personai tiesības uz taisnīgu tiesu pēc būtības vai būtiski ierobežot personas tiesības aizstāvēt savas tiesības.⁴²

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 30. pantu rajona (pilsētas) tiesa ir pirmā instance civillietām, krimināllietām un administratīvajām lietām, ja likumā nav noteikts citādi, un izskata zemesgrāmatu lietas, saskaņā ar likuma 36. pantu apgabaltiesa ir apelācijas instance civillietām, krimināllietām un administratīvajām lietām, ja likumā nav noteikts citādi, bet saskaņā ar 40. pantu Augstākā tiesa jeb Senāts ir kasācijas instance, ja likumā nav noteikts citādi. Pie trīspakāpju tiesu sistēmas Latvijas Republika atgriezās jau 1992. gadā, kad tika pieņemts likums "Par tiesu varu". Šis likums tiek uzskatīts par tiesu reformas tiesisko pamatu.⁴³ Pamatnostādņu izstrādes laikā Latvijas tiesu instanču sistēmai bija raksturīgs jaukts tiesu instanču modelis – apgabaltiesa pildīja gan pirmās instances, gan apelācijas instances funkcijas, bet Augstākā tiesa – apelācijas un kasācijas funkcijas. Lai tiesās paātrinātu lietu izskatīšanu šo jaukto tiesu instanču modeli, kurā vienas un tās pašas kompetences varēja veikt dažādu līmeņu tiesas, tika izveidots tā saucamais tīro tiesu instanču modelis.⁴⁴ Trīspakāpju tiesu sistēma ar tādu funkciju sadalījumu, kāds tas ir pašreiz, tika reformēta vien 2013. gadā, pieņemot ievērojamākos grozījumus likumā "Par tiesu varu" un nosakot, ka Augstākās tiesas funkcijās vairs neietilpst apelācijas instances būtība.⁴⁵

Kriminālprocesa likuma 442.panta pants nosaka kriminālprocesa tiesvedības instances, norādot, ka pirmās instances tiesas ir rajona (pilsētas) tiesas, kā arī Ekonomisko lietu tiesa, apelācijas instances ir apgabaltiesas un kasācijas instance ir Augstākā tiesa. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta tiek izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas nolēmuma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietver lietas izspriešanu pēc būtības un var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas nolēmuma pamatojumam vai arī

⁴¹ Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 11.1.punkts.

⁴² Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01, 15.2. punkts.

⁴³ Augstākās tiesas Administrācija. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2017, 86.lpp.

⁴⁴ Latvijas Republikas Valsts kontrole. Revīzijas ziņojums "Vai tiesu iekārtas attīstības pasākumi ir veicinājuši tiesu darbības efektivitāti?". 05.06.2017. Pieejams: https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/uploads/reviziju-ziņojumi/2016/2.4.1-11_2016/revzin_tiesas_publ.pdf [aplūkots 15.04.2023.]

⁴⁵ Augstākās tiesas Administrācija, 2017, 86.lpp.

taisa jaunu nolēmumu. Kasācijas instances tiesā tiek vērtēti jautājumi par materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas pareizību.⁴⁶

1.3. Tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā salīdzinājumā ar civilprocesu un administratīvo procesu

Nenoliedzami gan administratīvajā procesā, gan civilprocesā, gan kriminālprocesā personām ir jānodrošina tiesības uz taisnīgu tiesu. Lai gan ir atrodamas pat vairākas visiem procesiem kopīgas pazīmes vai analogiskas īpašības, tas nevarētu būt par pamatu secinājumam, ka šie procesi ir vienādi, jo starp dažādiem tiesvedības procesiem ir nosakāmas objektīvas atšķirības.⁴⁷ Visos procesos ir atrodamas tādas kopīgas iezīmes, kā piemēram, tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežošanas iespējamība, tas, ka tiesības uz taisnīgu tiesu negarantē obligātu tiesas kā institūcijas kontroli, pieļaujot arī citas neatkarīgas iestādes, kas nodrošina kontradiktorko procesu, gala nolēmuma pieņemšanu.⁴⁸ Pušu kontradiktorkais princips ir viena no visus procesus vienojošajām pamatnostādņēm – varētu teikt, ka jebkurā lietā jebkurā procesā nosacīti pastāv strīds starp divām vai vairāk pusēm, bet lēmumu pieņem no nosacīti konkurējošajām pusēm neatkarīga institūcija.⁴⁹

Likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas. Tomēr jāņem vērā, ka pastāv cieša saikne starp tiesu struktūru un iespēju nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu, jo taisnīgumu nevar skatīt izolēti no efektivitātes.⁵⁰ Tostarp uz visiem procesiem ir attiecināma atziņa, ka valstij nav pienākums visās lietu kategorijās nodrošināt lietu izskatīšanu visās tiesu instancēs.⁵¹ Ja savstarpēji salīdzinot dažādu tiesas procesus, ir iespējams atrast analogas īpašības, tad tas noteikti nevar būt par pamatu šos procesus pilnībā vienādot. Atzīstams, ka katrā procesā ir savas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas īpatnības, tostarp arī tāpēc, ka, piemēram, kriminālprocesam un civilprocesam noteiktajā kārtībā tiek vērtētas pēc būtības atšķirīgas tiesiskās attiecības. Atšķirīgi ir arī katra procesa mērķi un principi.⁵²

Salīdzinot kriminālprocesa un civilprocesa būtības, civilprocesa uzdevums ir nodrošināt personai iespēju aizsargāt savas likumiskās intereses taisnīgā tiesā, bet tikai tādā kārtībā, kādu

⁴⁶ Zvejniece N., Smukule L. Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā un pamats atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 13.-19.lpp.

⁴⁷ Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr.2019-13-01, 16.2. punkts.

⁴⁸ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., 2021, 219. lpp.

⁴⁹ Markovs M. Objektīvas izmeklēšanas princips. Jurista vārds, 17.01.2006. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/125392-objektivas-izmeklesanas-principis/> [aplūkots 20.04.2023.]

⁵⁰ Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01, 11.punkts.

⁵¹ Satversmes tiesas 2018.gada 15. marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 11.1.punkts.

⁵² Satversmes tiesas 2017.gada 8.marta spriedums lietā Nr.2016-07-01, 27.2.punkts.

noteicis likumdevējs, nevis pašas personas priekšstatā esošā lietderīgākā veidā.⁵³ Tātad pamatā civilprocesuālais regulējums saistās ar personas pašas aktīvu rīcību. Kriminālprocesam vairāk raksturīgs piespiedu raksturs – tam salīdzinot ar visiem citiem procesiem ir raksturīga augstākā iespējamā iejaukšanās personas dzīvē, ir iespējams piemērot piespiedu mehānismus, lai panāktu atbilstošu procesuālo kārtību.⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija neuzliek par pienākumu civillietās izveidot apelācijas vai kasācijas instances tiesas un negarantē tiesības pārsūdzēt nolēmumu kā tādu. Ja valsts to nosaka, tad tai ir jānodrošina, lai process nodrošina pamata tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas.⁵⁵ Sprotams, ka visos procesos pastāv tiesas nolēmuma pamatojuma princips, kas prasa nolēmumā norādīt motivāciju.⁵⁶ Tomēr atsevišķos gadījumos tas tomēr ir atkarīgs no nolēmuma rakstura un jomas, tai skaitā, kādā procesā nolēmums tiek pieņemts.⁵⁷

Visbūtiskāk civilprocesuālās un kriminālprocesuālās pārsūdzības elementu atšķirības iezīmējās ar Satversmes tiesas spriedumu, kas noteica, ka civilprocesā, atšķirībā no kriminālprocesa, kasācijas instance drīkst atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību ar lēmumu rezolūcijas formā, nenorādot motīvus.⁵⁸ Apmēram divus gadus pirms šī sprieduma, Satversmes tiesa atzina Kriminālprocesa likumā noteiktās kasācijas instances tiesības atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību bez pamatojuma pieņemt ar lēmumu rezolūcijas formā par neatbilstošām Satversmes 92. pantam.⁵⁹

Civilprocesuālās tiesvedības būtība izpaužas galvenokārt tādējādi, ka tiesa, ievērojot pušu sacīkstes principu, izšķir pušu savstarpējos strīdus par aizskartām tiesībām un ar likumu aizsargātām interesēm.⁶⁰ Civiltiesiskā kārtībā tiek risināti strīdi par personu privāttiesiskām attiecībām, kuras personas visbiežāk nodibina brīvprātīgi un kuru ietvaros tās parasti bauda līdzvērtīgas tiesības. Lai gan arī civiltiesiskā kārtībā risināmie strīdi var būtiski ietekmēt atsevišķas Satversmē ietvertās personu pamattiesības, civiltiesiska strīda sekas nevar pielīdzināt kriminālatbildībai, kas ir smagākais iespējamais juridiskās atbildības veids un var būtiski ietekmēt personas dzīvi arī pēc kriminālsoda izciešanas. Tādēļ no Satversmes 92. pantā ietvertā pamatojuma principa attiecībā uz kriminālprocesu izriet papildu tiesību aizsardzības garantijas, kuras nevar automātiski attiecināt arī uz citiem tiesvedības procesa veidiem.⁶¹

⁵³ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., 2021, 233. lpp.

⁵⁴ Strada-Rozenberga K. Komentārs par Kriminālprocesa likuma 1. pantu. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 25.lpp.

⁵⁵ ECT 02.10.2014. spriedums lietā Hansen pret Norvēģiju (iesnieguma Nr.15319/09), 71.punkts.

⁵⁶ Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra spriedums lietā Nr.2016-08-01, 14.2.punkts

⁵⁷ ECT 1994. gada 9. decembra sprieduma lietā Ruiz Torija pret.Spāniju (iesnieguma Nr.18390/91), 29.punkts.

⁵⁸ Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr.2019-13-01.

⁵⁹ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr.2017-23-01.

⁶⁰ Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 16.1.2. punkts.

⁶¹ Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr.2019-13-01, 16.2.punkts.

Autore piekrīt izteiktajiem Satversmes tiesas secinājumiem tiktāl, ciktāl tie nosaka kriminālprocesu par tādu, kurā nepieciešams noteikt lielākus personas aizsardzības garantus. Lai gan kriminālprocess ir personas tiesības visvairāk ierobežojošais un smagākais procesa veids, kuram jāizvirza augstākas personu tiesību aizsardzības prasības, tomēr, autoresprāt, diskusijā par konkrēto tiesību normu salīdzinājumu starp dažādiem procesiem tam tomēr nav tik būtiska nozīme. Kasācijas instance, pēc autores domām, pilda vienādas funkcijas neatkarīgi no tā, vai tas ir kriminālprocess, civilprocess vai administratīvais process. Attiecīgi lēmumu pamatotībai visos procesos būtu jābūt vienādai. Arī pieteikumu iesniedzēji un lielākā daļa no pieaicinātajām personām konkrētajā lietā norāda, ka atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību ir lietas galīgais noregulējums, attiecīgi, nesāņemot argumentētu pamatojumu, nav iespējams noskaidrot apsvērumus, kāpēc lieta netiek ierosināta, tātad nav iespējas pārliecināties, vai lēmums ir pieņemts objektīvi un pamatoti.⁶² Kasācijas instances kompetences analīze veikta darba 2.1. apakšnodaļā, un, tā kā pēdējo gadu laikā aktīva darbība noris pie procesa efektivizācijas, cenšoties pēc iespējas vairāk atslogot kasācijas instanci, kasācijas sūdzību iesniegšanas efektivitātes un tiesu darba atslogošanas tendences analīze izvēsta šī darba 2.2. apakšnodaļā.

Tiesības uz taisnīgu tiesu neattiecas uz visiem iespējamajiem strīdiem. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām min civilprocesu un kriminālprocesu, tāpat arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija norāda uz šiem diviem procesiem kā tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas mērķiem. Tomēr jāatzīst, ka liela daļa no administratīvi tiesiskajām un administratīvo pārkāpumu lietām ir ietilpināmas un pēc būtības tiek aptvertas iepriekšminētajos procesos, uzsverot, ka tiesības uz taisnīgu tiesu netiek attiecinātas uz pilnībā visu veidu tiesisko attiecību regulējumu.⁶³ Šādi izņēmumi, kuros personai netiek nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu, kurās citstarp iekļautas tiesības uz tiesas pieejamību, autoresprāt, nekad nevarēs tikt noteikti krimināltiesību jomā. Ar kriminālprocesuāliem līdzekļiem iespējams visbūtiskāk ierobežot personas cilvēktiesības. Jebkurš personai nelabvēlīgs nolēmums ietekmēs vairākas personai piemītošās cilvēktiesības, tādēļ krimināltiesiskās nozares regulējums ir veidots tā, lai persona skaidri saprastu, par kāda veida darbībām var iestāties atbildība un kāds ir procesuālais regulējums šīs atbildības piemērošanas gaitā, kā arī kādas ir personas pienākumi un tiesības procesā.⁶⁴

Administratīvajā procesā piemērojamās tiesības uz pārsūdzību tiek noteiktas dažādos veidos. Likumdevējam pat nav noteiktu ierobežojumu noteikt kādu konkrētu administratīvi

⁶² Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr.2019-13-01, 3.,4.,5.,6.,7.,9.punkti.

⁶³ Garsvāne S., Kamenska A., Leimane-Veldmeijere I., Levits E., Mits M., Muižnieks N., Spale A., Tāre I., Ziemele I., 2021, 109. lpp.

⁶⁴ Ibid, 451. lpp.

tiesisku strīdu izskatīšanu cita tiesas procesa ietvaros un esošajā kārtībā, ņemot vērā to, cik ļoti administratīvajā procesā koralē publiski tiesisko un privāttiesisko attiecību modeļi. Pamatā likumdevējs izvēlas noteikt administratīvo aktu tiesiskumu un lietderību izskatīšanai trijās instancēs, tomēr arī tas nav viennozīmīgi – likumdevējs var samazināt instanču skaitu. Tomēr jāmin tas, ka likumdevējs nedrīkst noteikt pilnīgu liegumu administratīvos aktus procesā pārsūdzēt.⁶⁵ No tā secināms, ka minimālas procesuāli tiesiskas garantijas, tai skaitā pārsūdzība vismaz vienā instancē, arī administratīvā procesa kārtībā būtu jānodrošina.

Administratīvajā procesā atšķirībā no kriminālprocesa tiesa var pati konstatēt kādus apstākļus, kas iepriekš procesā nav tikuši izcelti, un no pašas konstatētā izdarīt atbilstošus secinājumus. Kriminālprocesā šāda darbība nav pieļaujama, ņemot vērā, ka tiesai ir jāvērtē lietā esošo pierādījumu saturs un to atbilstība normatīvajam regulējumam, pārvērtējot tikai to, ko puses ir sniegušas.⁶⁶ Satversmē nav izvērtēti aprakstītas un konkrēti uzskaitītas no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās specifiskās garantijas krimināllietās, izņemot nevainīguma prezumpciju un tiesības uz advokāta palīdzību. Tomēr Satversmes tiesas sniegtā Satversmes 92. panta interpretācija ļauj secināt, ka pārējās šāda veida garantijas ietvertas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā lietotā jēdziena „taisnīga tiesa” saturā.⁶⁷

Kriminālu procesuālo garantiju noteikšanā tiesību uz taisnīgu tiesu saturā noteikti izmantojams Kriminālprocesa likums, kura 2. nodaļa nosaka kriminālprocesa pamatprincipus, kuros, autoresprāt, atspoguļotas visas nodrošināmās tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas kriminālprocesā – citstarp norādāmi, piemēram, vienotas procesuālās kārtības piemērošana visām iesaistītajām personām, tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā bez neattaisnotas procesa novilcināšanas, tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā, kā arī tiesības uz aizstāvību - tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, kā arī tiesības personai izvēlēties savu aizstāvības pozīciju. Tā kā jau iepriekš tika minēts, ka krimināltiesiskā regulējuma ietvaros personas tiesības tiek vispamatīgāk ierobežotas, salīdzinot ar citiem procesiem, ir būtiski uzsvērt arī no Kriminālprocesa likuma 1. panta izrietošo mērķi - noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Šis mērķis norāda gan uz likumdevēja pienākumu radīt tādu regulējumu, kas nodrošinās taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, gan tiesību piemērotājiem ir pienākums izmantot esošo regulējumu pēc tā jēgas un mērķa, nevis izmantojot tikai gramatisko interpretāciju.

⁶⁵ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., 2021, 259. lpp.

⁶⁶ Ibid, 260.lpp.

⁶⁷ Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106, 11.2. punkts.

Autoresprāt, svarīgi, veicot salīdzinājumu starp dažādām tiesību nozarēm tiesību uz taisnīgu tiesu, īpaši pārsūdzības, kontekstā, atsevišķi apskatīt arī administratīvo pārkāpumu procesus. Šī joma laika gaitā pieredzējusi vērienīgus grozījumus, izceļot arī to, ka līdz 2012. gada 31. decembrim administratīvo pārkāpumu lietas tika skatītas administratīvā procesa kārtībā, līdz ar grozījumiem Administratīvā procesa likumā tika izmainīt administratīvā akta negatīvā definīcija, kas precīzi līdz pat šim brīdim nosaka, ka administratīvais akts nav lēmums, kas pieņemts administratīvā pārkāpuma procesā.⁶⁸ Attiecīgi līdz ar šo grozījumu spēkā stāšanos administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanas kompetence no piekritības administratīvās tiesas kompetencei pārgāja uz vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetenci.⁶⁹

Administratīvā atbildības un administratīvā pārkāpuma process, pēc autores domām, varētu tikt dēvēts kā “atbildības ar mazāku kaitējuma pakāpi process”. Tas secināms no tā, ka par vienu un to pašu notikumu nekādā gadījumā nevar piemērot gan administratīvo atbildību, gan kriminālatbildību, jo, ja persona tiek saukta pie kriminālatbildības, tad konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs un par to paredzētais sods noteikti aptver arī administratīvo pārkāpumu, ja šķietami līdzīgs ir administratīvā pārkāpuma sastāvs. Administratīvais pārkāpums ir mazāk kaitīgs, nekā noziedzīgs nodarījums.⁷⁰

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 7. protokola 2. panta otrā daļa, kā jau iepriekš tika minēts, administratīvo pārkāpumu procesā norāda uz pārsūdzības nodrošināšanas izņēmumu. Ja personai, kas notiesāta kriminālprocesa ietvaros, valstij obligāti ir jānodrošina pārsūdzība vismaz vienā augstākā instancē, tad administratīvo pārkāpumu procesā šāda priekšnoteikuma nav. Tomēr Latvijas tiesiskais regulējums paredz nolēmuma administratīvā pārkāpuma lietā šo pārsūdzības prasību, kas it kā piemērojama tikai kriminālprocesa ietvaros, kuros tiek vērtēts noziedzīgs nodarījums. Administratīvās atbildības likums nosaka personas tiesības pārsūdzēt pieņemto pirmās instances tiesas nolēmumu apelācijas instancē.⁷¹ Tomēr likuma 247. panta otrā daļa nosaka, ka apelācijas instances lēmums tālāk vairs nav pārsūdzams. Šis regulējums pēc būtības mainījās tieši ar iepriekš minētajiem grozījumiem, jo, kamēr administratīvo pārkāpumu procesus izskatīja administratīvās tiesas, uz pārsūdzības noteikumiem tika piemērota vispārējā pārsūdzības kārtība, kas tostarp iekļāva arī kasācijas instanci.⁷² Attiecīgi pašreizējā regulējumā apelācijas instances tiesas nolēmumu

⁶⁸ Grozījumi Administratīvā procesa likumā: LV likums. Pieņemts 01.11.2012.

⁶⁹ Smiltēna A. Sākta reforma Latvijas administratīvo pārkāpuma kodeksā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/249542-sakta-reforma-latvijas-administrativo-parkapumu-kodeksa-2012> [aplūkots 16.04.2023.]

⁷⁰ Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības: Tiesu namu aģentūra, 2016, 204.lpp.

⁷¹ Administratīvās atbildības likums : LV likums. Pieņemts 25.10.2018., 242. panta pirmā daļa. [15.04.2023. red.]

⁷² Smiltēna A. Sākta reforma Latvijas administratīvo pārkāpuma kodeksā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/249542-sakta-reforma-latvijas-administrativo-parkapumu-kodeksa-2012> [aplūkots 16.04.2023.]

materiāltiesisko un procesuālo normu pārkāpumu dēļ pārsūdzēt nav iespējams. Satversmes tiesa lietas izskatīšanu divās instancēs ir atzinusi par atbilstošu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai, lai gan administratīvo pārkāpumu procesam ir jālīdzinās kriminālprocesam, lai nodrošinātu līdzvērtīgu tiesību uz taisnīgu tiesu apjomu.⁷³ Vienīgā iespēja kā pieņemto nolēmumu pārskatīt ir Administratīvās atbildības likuma 32. nodaļas kārtībā, iesniedzot pieteikumu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, tomēr tas viennozīmīgi neaizstāj neesošās kasācijas instances lomu.⁷⁴

⁷³ Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr.2010-01-01; Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta spriedums lietā Nr.2017-16-01, 16.1.2. punkts.

⁷⁴ Džeriņš E. Kasācijas neesamība veicina nepieņemamus un tiesas necienīgus brāķus tiesas spriešanā. Jurista Vārds, 27.10.2020., Nr. 43 (1153), 24.-27.lpp.

2. KASĀCIJAS INSTANCES BŪTĪBA, NEPIECIEŠAMĪBA, NOZĪMĪGUMS KRIMINĀLPROCESĀ

2.1. Kasācijas instances būtība un kompetence

Vārds kasācija, no latīņu valodas *cassatio* - “atcelšana”, tieši skaidrojot nozīmē tiesas sprieduma vai lēmuma pārsūdzēšanu un sūdzības izskatīšanu augstākas instances tiesā.⁷⁵ Latviešu valodā vārda nozīme varētu tikt skaidrota arī kā pārsūdzība ar lūgumu atcelt spriedumu.⁷⁶ Ar kasāciju var tikt apzīmēta sūdzība, kas tiek iesniegta, lai nolēmums augstākā tiesā tiktu pārskatīts tikai no formālā viedokļa, balstoties uz lietā jau esošajiem pierādījumiem.⁷⁷

Kasācijas instances tiesvedība Latvijas tiesu sistēmā atšķiras no angloamerikāņu tiesu sistēmās pastāvošā zemākas instances tiesas nolēmuma pārskatīšanas revīzijas kārtībā. Tas nozīmē, ka procesā zaudējusī puse var lūgt augstāko tiesu atļaut iesniegt sūdzību par tiesas nolēmumu. Ja tiesa piešķir šo atļauju, tiesa šo lietu arī pieņem izskatīšanā. Saprotais, ka šīs izvēles pamatā ir tiesai un tiesnešiem zināmi apsvērumi gan par rosinātā jautājuma valstisko nozīmīgumu tiesību sistēmā, gan judikatūras veidošanā. Latvijā esošais tiesu sistēmas modelis ir pārņemts no Francijā veidotā tiesu sistēmas modeļa, kurā kasācijas instance ir augstākā līmeņa tiesa.⁷⁸

Krimināllietas pārsūdzību un izskatīšanu kasācijas instancē nosaka Kriminālprocesa likuma 54. nodaļa. Latvijā kasācijas sūdzību par kriminālprocesuāliem nolēmumiem izskatīšanu veic Augstākās tiesas Krimināllietu departaments.⁷⁹ Kriminālprocesa likuma 569. pants nosaka, ka pārsūdzēšana kasācijas kārtībā ir rakstveida kasācijas protesta vai sūdzības iesniegšana Augstākajā tiesā par tāda apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu, kurš vēl nav stājies spēkā, nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā vai arī tā grozīšanu juridisku iemeslu dēļ. Savukārt kasācijas instances tiesa pierādījumus lietā no jauna neizvērtē. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 572.pantam kasācijas sūdzību iespējams iesniegt tikai par Krimināllikuma normu pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma normu būtisku pārkāpumu. Tātad kasācijas instancē vērtējama nolēmumu formālā puse – zemāku instanču tiesu, parasti apgabaltiesas, nolēmumu juridisks vērtējums, bet ne faktiskais vērtējums par lietā esošo pierādījumu saturu un nozīmi.⁸⁰

⁷⁵ Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Apgāds “Jumava”, 1999, 345.lpp

⁷⁶ Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: “Avots”, 1987, 268.lpp

⁷⁷ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 101. lpp.

⁷⁸ Kūtris G. Tiesības uz taisnīgu tiesu un lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 11.-13.lpp.

⁷⁹ Augstākās tiesas Administrācija, 2017, 4.lpp.

⁸⁰ Zvejniece N., Smukule L. Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā un pamats atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 13.-19.lpp.

Kasācijas instance ir tā tiesu instance, kuras kompetencē ietilpst sniegt skaidrojumu par Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma normu piemērošanas pamatotību zemāku instanču tiesu nolēmumos, skaidrot normu pareizu interpretāciju, nevis sniegt jaunu pierādījumu vai faktisko apstākļu vērtējumu.⁸¹ Ņemot vērā, ka nolēmumu formālā puse ir pamats nolēmuma tiesiskumam, tad, autoresprāt, likumdevējam ir ļoti rūpīgi jāizvērtē un argumentēti jāpamato, kādēļ kādā no lietu kategorijām nolēmumu pārsūdzība kasācijas instancē netiek paredzēta.

Latvijā tiesvedības mērķis kasācijas instancē ir gan tiesību vienotības, gan arī personas tiesību aizsardzības nodrošināšana.⁸² Kasācijas instances tiesa neizspriež lietu pēc būtības, tās kompetencē nav lietas faktisko apstākļu noskaidrošana, pierādījumu pārbaude un vērtēšana. Kasācijas instance pārbauda pārsūdzētā sprieduma atbilstību materiālo un procesuālo tiesību normām un secina, pamatojoties uz lietā esošajiem materiāliem. Kasācijas instances nolēmumi nav pārsūdzami.⁸³

Kasācijas instances būtība nav atrisināt krimināllietu. Tās būtība ir konstatēt nelikumīgu rīcību normu piemērošanā. Šai pārsūdzībai un kasācijas instances lēmumu pieņemšanā ir būtiska loma vienotas normu piemērošanas prakses veidošanā. Tā kā ar kasācijas instances lēmumu nav paredzēts risināt notikumu interpretācijas kļūdas, neapmierinošu izmeklēšanas iestāžu darbu, nepareizu pierādījumu novērtējumu, bet gan risināt šo notikumu sasaisti ar piemērojamo normu izvēli un tālāk pakārtoti šo normu piemērošanas procesa tiesiskumu, kasācijas instance nevar noteikt kādu sūdzības iesniedzēju neapmierinošu notikumu atrisinājumu, bet tikai vērtēt, vai pārsūdzētais nolēmums ir atbilstošs tiesību normām.⁸⁴ Autore norāda, ka kasācijas instance pieņemts lēmums, ar kuru tiek atcelts zemākas instances nolēmums, nenozīmē, ka šai instance būs jāpieņem atceltajam nolēmumam pretēja rezolutīvā daļa. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 589. panta otro daļu kasācijas instances tiesa nenorāda savā lēmumā, kāds nolēmums jāpieņem, izskatot lietu no jauna. Šī panta pirmajā daļā norādīts, ka kasācijas instances lēmumā norādītā interpretācija ir obligāta tiesai, kas šo lietu izskata no jauna. Tas nozīmē vien to, ka konkrētās tiesvedības ietvaros būs jāievēro tās atziņas, ko kasācijas instance savā nolēmumā ir atspoguļojusi. Kasācijas instances kompetencē nav izslēgt jebkuru iespējamību, ka pierādījumu pārbaudes rezultātā varētu izdarīt kasatoram labvēlīgāku

⁸¹Zvejniece N., Smukule L. Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā un pamats atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 13.-19.lpp.

⁸²Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01, 11.1. punkts.

⁸³Kūtris G. Tiesības uz taisnīgu tiesu un lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 11.-13.lpp.

⁸⁴Brutaru, V. Influence of the constitutional court and high court of cassation and justice jurisprudence on extraordinary appeals (appeal in cassation). 30.10.2019., 3.lpp. Pieejams: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=428101121103107023086065094076093111015069058086095042085123119113111081124094115108004117037031126012054127122126126117067065102029022089006114125100091119095109121049050055084098111023003107083070013109122115117109121080081086075084091069115118087101&EXT=pdf&INDEX=TRUE> [aplūkots 20.04.2023.]

secinājumu. Tā būtu atkārtota pierādījumu novērtēšana pēc būtības, ko veic pirmās un apelācijas instances tiesas.⁸⁵ Tas, protams, neizslēdz kasatoru iesniegto sūdzību saturiskās nepilnības, kuros tiek ar norādēm par procesuālu normu pārkāpumiem aizklāta vēlme kasācijas instancei lūgt vērtēt kādus pierādījumus pēc būtības.⁸⁶ Automātiski prezumēt, ka notiesājoša sprieduma atcelšana nozīmēs personas attaisnošanu, autoresprāt, ir sabiedrībā nepareizi veidojusies izpratne par katras instances lomu tiesu sistēmā. Ja šādā veidā pēc augstākas instances nolēmuma pieņemšanas būtu uzreiz nosakāms rezultāts, tas apdraudētu tiesu neatkarību un tādēļ arī demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnostādnes. Tāpat kasācijas instance nevar lemt par to, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā vainas noteikšanā. Tas arī, autoresprāt, ir atzīstams par lietas būtības jautājumu, kas kasācijas kārtībā nav pārbaudāms. Papildus norādāms, ka kasācijas instance nepārbauda kasācijas protesta un sūdzību iesniedzēju norādījumu par citādu lietas apstākļu, piemēram, notikumu secības, novērtējumu, nekā to ir norādījusi apelācijas instances tiesa. Kasācijas instance vērtē, vai apelācijas instances tiesa ir vērtējusi pierādījumu attiecināmību, pieļaujamību, ticamību, pietiekamību un vai šis vērtējums atbilst Kriminālprocesa likuma izvirzītajām prasībām, vai noskaidrotie apstākļi un secinājumi atbilst novērtētajiem pierādījumiem.⁸⁷

Kasācijas, kā arī pārsūdzības institūta būtības kopumā, galvenais un svarīgākais izveides mērķis ir garantēt to, lai neviens nelikumīgs un nepamatots tiesas nolēmums nestātos spēkā.⁸⁸ Kasācijas instancei ir īpaša loma nodarboties ar būtiskiem tiesību jautājumiem, līdzsvarot indivīda un sabiedrības intereses, lai nodrošinātu tiesiskuma un taisnīgu principu īstenošanu demokrātiskā tiesiskā valstī. Tādēļ pieeju kasācijas instancei var ierobežot vairāk un pusēm izvirzīt augstākas prasības.⁸⁹ Krimināltiesiskajās attiecībās valsts izlieto tai piemītošo varu, lai piespiedu kārtā ietekmētu personu, tādā veidā, kas var radīt nozīmīgas tiesiski sociālas sekas, proti, būtiski ierobežot personas pamattiesības. Tieši tādēļ Satversmes tiesa atzinusi, ka krimināltiesību materiālo un procesuālo normu pareizas piemērošanas kontrolei ir sevišķi būtiska publiska nozīme.⁹⁰

Tā kā viena no kasācijas instances funkcijām ir noteikt vienotu tiesību normu interpretāciju, saprotams, ka kasācijas instances būtība nav nozīmīga tikai lietā iesaistītajām personām, bet arī visai sabiedrībai. Jebkuras lietas izspriešanā radītās kasācijas instances atziņas un normu piemērošanā noteiktās nianse ir svarīgas arī personām, kuru tiesības un tiesiskās

⁸⁵ Augstākās tiesas 2018. gada 13. februāra lēmums lietā Nr. SKA-92/2018, 7. punkts.

⁸⁶ Augstākās tiesas 2021. gada 20. maija lēmums lietā Nr. SKK-202/2021, 8.2. punkts.

⁸⁷ Zvejniece N., Smukule L. Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā un pamats atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. *Jurista Vārds*, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 13.-19.lpp.

⁸⁸ Gruzīņš P. Kasācijas institūts Kriminālprocesa likumā. *Jurista Vārds*, 09.05.2006., Nr.18 (421), 1.- 3. lpp.

⁸⁹ Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01, 11.1. punkts.

⁹⁰ Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr.2019-13-01, 16.2. punkts.

intereses nākotnē būs jānodrošina ar taisnīgu tiesas nolēmumu. Tātad kasācijas instances tiesai, jo īpaši kriminālprocesā, ir būtiska loma tiesību sistēmas attīstīšanā, tiesību normu piemērošanas un interpretācijas vienotības, kā arī personas pamattiesību aizsardzības nodrošināšanā.⁹¹ Kasācijas instances tiesas sniegtās atziņas gan par materiālo, gan procesuālo normu iztulkošanu, ietekmē ne tikai personas konkrētajā procesā, bet arī citu personu tiesības un iespējas ārpus tā. Vienlaikus ar tiesību normu interpretācijas pienākumu kasācijas instances tiesa veic arī personai, kurai konkrētajā kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību, piemērojamā pamattiesību ierobežojuma pamatotības galīgo pārbaudi, un tās lēmums rada nozīmīgas tiesiski sociālas sekas.⁹² No tā secināms, ka kasācijas instances tiesas esamība citstarp nodrošina personas tiesības uz aizstāvību.

Krimināllietu iztiesāšanai Latvijā ir izveidota trīspakāpju tiesu sistēma, kurā ietilpst arī kasācijas instances tiesa, tādējādi likumdevējam ir pienākums izveidot tādu kārtību pieejai kasācijas instances tiesai kriminālprocesā, lai būtu nodrošināta efektīva personas pamattiesību aizsardzība.⁹³ Sastādot un iesniedzot kasācijas sūdzību, apsūdzētais var turpināt savu pamattiesību aizstāvēšanu. Līdz ar to kasācijas sūdzības sastādīšana un iesniegšana ir daļa no apsūdzētā aizstāvības. Pārsūdzības tiesību apjoms krimināllietās ir atkarīgs no tā, vai ar konkrēto nolēmumu, kura kontroli augstākā instancē persona vēlas panākt, lieta tiek izlemta pēc būtības.⁹⁴

Kasācijas sūdzības vai protesta iesniegšana ir lietas dalībnieku tiesības. Attiecīgi lietas izskatīšana kasācijas kārtībā ir fakultatīva stadija. Pārsūdzība kasācijas kārtībā ļauj Senātam lietā vērtēt nozīmīgu tiesību jautājumu un kriminālprocesa pamatprincipu ievērošanu. Pakārtoti tam tiek izvērtēts, vai apelācijas instances tiesa tiesību normas ir ievērojusi. Aspekts par nolēmuma atcelšanu ir procesuāls, un ir vērsts uz to, lai lietā tiesību jautājums tiktu atrisināts atbilstoši Senāta paustajai interpretācijai, ja tiesiskais risinājums vēl nav panākts.⁹⁵ Kasācijas kārtībā pārsūdzēts nolēmums var tikt atcelts, ja noticis likuma patiesās jēgas acīmredzams pārkāpums, ja pārkāptas tiesvedības procesa normas vai nepareizi piemērotas materiālās normas.⁹⁶ Lai teorētiski izprastu vispārīgu materiālo un procesuālo normu pārkāpumu jēdzienu būtību, autoresprāt, veiksmīgs ir Administratīvā procesa likumā iekļautais skaidrojums. Materiālo normu pārkāpums ir konstatējams, ja tiesa nav piemērojusi pareizu materiālo tiesību

⁹¹ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01, 12.2. punkts.

⁹² Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01, 11.1. punkts.

⁹³ Ibid, 9. punkts.

⁹⁴ Kulmanis O. Kasācijas sūdzības un protesta saturs kriminālprocesā. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 24.-28.lpp.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Branta, A., Priedīte, M., 2001, 19.lpp.

normu, ir piemērojusi nepareizu materiālo tiesību normu vai nav pareizi interpretējusi materiālo tiesību normu. Tieši tāpat skaidrojams arī procesuālo normu pārkāpumu jēdziens.⁹⁷

Viens no kasācijas instances kārtībā pārsūdzamu nolēmumos pieļautu pārkāpumu veidiem ir Krimināllikuma normu pārkāpums. Kriminālprocesa likuma 574. pants paredz trīs pārkāpumu veidus, kādus kasācijas instance varētu konstatēt – Krimināllikuma⁹⁸ Vispārīgās daļas panta nepareiza piemērošana, Krimināllikuma normu nepareiza izmantošana, kvalificējot noziedzīgu nodarījumu, kā arī soda veida vai mēra, kas neatbilst kvalificētā noziedzīgā nodarījuma sankcijai, noteikšana. No vienas puses, varētu secināt, ka Krimināllikuma normu pārkāpumi laika gaitā samazinās, jo izveidojas stabila judikatūra, kā rezultātā zemāku instanču tiesām nevajadzētu rasties jautājumiem par konkrētu normu piemērošanu, kā arī kasācijas instance pārsūdzības gadījumā var atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, jo ir izveidojusies stabila judikatūra, un pārsūdzētais nolēmums atbilst tai. Tomēr joprojām ir konstatējamas kļūdas tiesu nolēmumos, kā rezultātā netiek atbilstoši piemērotas Krimināllikuma tiesību normas.⁹⁹

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 575. pantam, otra iespēja nolēmumu pārsūdzībai kasācijas instancē ir par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu. Tātad atšķirībā no Krimināllikuma pārkāpumu konstatēšanas, procesuālu pārkāpumu gadījumā ir jākonstatē tā būtiskums. Kā gramatiski nosaka Kriminālprocesa likuma 575. panta pirmās daļas pirmais teikums, procesuālam pārkāpumam ir jābūt tādām, kas katrā ziņā izraisa tiesas nolēmuma atcelšanu, bet panta otrā un trešā daļa paredz jau konkrēta tiesas vērtējuma iesaisti – tātad citu pārkāpumu gadījumos tiesa var atzīt pārkāpumu par iemeslu nolēmuma atcelšanai, bet var atzīt, ka pārkāpums nav tik būtisks, lai nolēmumu atceltu. Attiecīgi būtiskus pārkāpumus iespējams iedalīt pēc to rakstura divos veidos – absolūtajos jeb beznosacījuma vai nosacītajos. Absolūtie procesuālo normu pārkāpumi ir tādi, kuri padara nolēmumu par atceļamu neatkarīgi no tā pareizības un tiesiskuma pēc būtības. To konstatēšanai nav nepieciešama pārkāpuma seku novērtēšana. Savukārt nosacītie pārkāpumi ir tādi, kuru svarīgumu novērtē tiesa atkarībā no lietas apstākļiem, tātad tie paši par sevi nepadara spriedumu par nelikumīgu un svarīgas ir tieši sekas, kuras pārkāpuma rezultātā ir radušās un kuru būtiskuma noteikšana ir tiesas izvērtēšanas kompetencē.¹⁰⁰ Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 575. panta trešajai daļai procesuāls pārkāpums var būt pamats nolēmuma pārsūdzēšanai kasācijas kārtībā, ja šis pārkāpums novedis

⁹⁷ Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2001., 326., 327. pants. [17.04.2023. red.]

⁹⁸ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [17.04.2023. red.]

⁹⁹ Latvijas Republikas Senāta spriedumi un lēmumi, 2021. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2022, K-9, K-10. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/prtwI4kMkgHcm8lTEoHE7yaYCG4VXI0Z.pdf> [aplūkots 22.04.2023.]

¹⁰⁰ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (sevišķā daļa). Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973, 225.lpp.

pie nelikumīga nolēmuma. Procesuāla rakstura kļūdas un to ietekme uz nolēmuma likumīgumu ir vērtējamas saprātīgi, samērīgi un taisnīgi. Lai zemākas instances tiesas nolēmumu atzītu par nelikumīgu procesuāla pārkāpuma dēļ, jābūt pamatotām šaubām, ka gadījumā, ja procesuālā kārtība tiktu ievērota, tiktu pieņemts atšķirīgs nolēmums.¹⁰¹

Ņemot vērā, ka iepriekš vairākkārt uzsvērts, ka kasācijas instance nevērtē lietā esošos pierādījumus pēc būtības, tā neveic lietas atrisinājuma vērtējumu, kā arī tās kompetencē nav izteikt apgalvojumus par personas vainas noteikšanu vai nenoteikšanu, jānorāda, ka pierādījumu vērtēšanas procesuālās kārtības norisē konstatējami pārkāpumi arī varētu tikt uzskatīti par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu, kā rezultātā tiek atcelts zemākas instances tiesas nolēmums. Tātad no vienas puses kasācijas instance nevērtē pierādījumus, tomēr kasācijas instancei tiesiska nolēmuma vērtējuma sniegšanā ir citstarp jāpārlicinās arī par to, ka nolēmumā nav netaisnīgi un patvaļīgi vērtēti fakti un vai vērtētie pierādījumi ir atbilstoši un izmantojami.¹⁰² Augstākajai tiesai ir jāpārlicinās, ka tiek ievērota Kriminālprocesa likumā noteiktās pierādījumu pārbaudes kārtība, tiesas atzinumi tiek pamatoti ar pierādījumiem, kas pārbaudīti likumā noteiktajā kārtībā. Šo noteikumu neievērošana ir pretrunā ar personai nodrošināmajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.¹⁰³ Tātad būtu vērtējams tas, kur ir šī robežšķirtne starp to, ka kasācijas instance nevērtē lietu pēc būtības, un to, ka nolēmumu tiesiskumu un lietas izspriešanas taisnīgumu iespējams nodrošināt tikai tad, ja tiek ievērota tostarp arī pierādījumu vērtēšanas procesuālā kārtība.

Kasācijas kārtībā tiesai ir jāpārbauda, vai procesa gaitā nav pieļauti tādi procesuālo tiesību normu pārkāpumi, kuri katrā ziņā izraisa nolēmuma atcelšanu. Kasācijas instancei atbilstoši Kriminālprocesa likuma 584. panta pirmajai daļai tiesiskuma pārbaude ir jāveic kasācijas sūdzībā vai protestā norādītajā apjomā, tomēr atbilstoši panta otrajai daļai kasācijas instance ir tiesīga pārsniegt šīs noteiktās robežas, ja, izskatot lietu, secināms, ka nav tikušas ievērotas kādas citas normas, kas sūdzībā vai protestā nav norādītas. Tātad, sākotnēji, ja kasators konkrēti norāda uz kādu no normu pārkāpumiem, kasācijas instancei ir jāizvērtē šo apgalvojumu pamatotība. Piemēram, ja apsūdzētais ir norādījis, ka ir pārkāpts kāds no kriminālprocesuāliem principiem pierādījumu iegūšanas procesā, tomēr zemākas instances tiesas par to nav sniegušas savu vērtējumu, tas ir uzskatāms par būtisku procesuālo normu pārkāpumu, kas rezultējas zemāku instanču nolēmumu atcelšanā. Iespējamu procesuālu pārkāpumu nevērtēšanu nevar argumentēt ar to, ka ir uzsākts atsevišķs kriminālprocess, kurā tiek izmeklēta konkrētā

¹⁰¹ Augstākās tiesas 2020.gada 30.oktobra lēmums lietā Nr.SKK-59/2020, 3.tēze.

¹⁰² Magone N., Ašitoka L. Pierādījumi un to izvērtējums (izvērtējuma trūkums) apelācijas instances tiesas nolēmumos. Jurista Vārds, 08.01.2019., Nr. 1 (1059), 12.-16.lpp.

¹⁰³ Augstākās tiesas 2011. gada 9. jūnija lēmums lietā Nr. SKK – 198/2011, 8.lpp.

pārkāpuma būtība. Autoresprāt, ja kriminālprocesā apsūdzētais konkrēti norādījis uz to, ka noticis kriminālprocesuālo principu pārkāpums, tiesai ir jāveic pierādījumu izvērtējums attiecībā uz šādu apgalvojumu un attiecīgi jāpamato tā neesamība vai jāsecina tā esamība. Tātad, no vienas puses, Augstākā tiesa neveic pierādījumu pārbaudi pēc būtības, bet var atsaukties uz zemāku instanču iztiesāšanas laikā pieļautajām pierādījumu vērtēšanas procesuālajām kļūdām.¹⁰⁴ Tā kā Augstākā tiesa nolēmumu var atcelt tikai par būtisku kriminālprocesuālu pārkāpumu, kas katrā ziņā noved pie nolēmuma prettiesiskuma, kasācijas instancei ir nepieciešams pamatot konstatēto pārkāpumu, un, autoresprāt, tas ir iespējams tikai ar konkrētu pierādījumu principiālu vērtējumu. Augstākā tiesa nenorāda uz to, vai ir konstatējama kādu no pierādījumu pazīmju neesamība, tomēr vērš uzmanību uz to, ka tiesa vērtējumu vispār nav sniegusi, lai gan lietā ir pierādījumi, kurus ir bijusi iespēja vērtēt, tādējādi nepārkāpjot savas kompetences robežas.

Tāpat, ņemot vērā, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 128. panta trešajai daļai, nevienam pierādījumam nav augstāka ticamības pakāpe pār citiem, kasācijas instancei attiecībā uz pierādījumu vērtēšanas procesu iztiesāšanas gaitā būtu jāvērtē, vai zemākas instances ir sniegušas vērtējumu par visiem lietā esošajiem pierādījumiem, un vai visi pierādījumi tiek vērtēti kopsakarā, neizvirzot kādu konkrētu pierādījumu grupu par vairāk ticamiem. Arī šajā gadījumā, kad kasācijas instancei ir jānosaka, vai ir konstatējams procesuālo normu būtisks pārkāpums, to var noteikt tikai nosacīti vērtējot pierādījumus. Tas nav jāveic detalizēti saturiski, tomēr kopsakaru ar lietas faktiskajiem apstākļiem un to vērtēšanas tiesiskumu zemākās instancēs, autoresprāt, ir iespējams noteikt tikai ar pierādījumu vērtēšanu. Piemēram, cietušā aizsardzības pasākumi, īpaši iespēja neliecināt tiesas sēdē, nevar automātiski tikt piemērota jebkurā procesā. Tiesai liecību nesniegšanas tiesas sēdē ir jāpamato ar būtiskiem iemesliem. Personas vainas atzīšanās ir jābūt izsvērtiem visiem pierādījumiem, lai konstatētu personas vainu ārpus saprātīgām šaubām. Tas, cik stipriem jābūt līdzsvarojošiem faktoriem, lai tiesas procesu varētu atzīt par taisnīgu, ir atkarīgs no liecību, kuras nav pārbaudītas tiesas sēdē, nozīmības. Tātad, vērtējot pierādījumu izvērtēšanā pieļautu procesuālu pārkāpumu, kasācijas instancei ir jānosaka, vai apelācijas instance ir argumentēti pamatojusi īpaši aizsargājama cietušā nenopratināšanu tiesas sēdē. Lai izmantotu šādu procesuālu līdzekli nevarētu rasties šaubas par liecību pilnīgumu. Ja kasācijas instance norāda, ka apelācijas instances tiesai, iepazīstoties ar apelācijas sūdzību saturu un izskatot lietu, vajadzēja rasties pamatotām šaubām par liecību pilnīgumu, jo minētajās liecībās izklāstītās ziņas par faktiem tieši ietekmē apsūdzētajam inkriminēto noziedzīgo nodarījumu apjomu, tas ir secināms tikai no pierādījumu vērtēšanas

¹⁰⁴ Augstākās tiesas 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-92/2016, 6.,7.lpp.

kopsakarā ar iesniegtajā sūdzībā iekļauto argumentu pamatotību.¹⁰⁵ Tātad autore arī šādā gadījumā atzīst, ka, lai gan kasācijas instances kompetencē nav vērtēt lietu pēc būtības, tai ir jāvērtē pierādījumi saistībā ar sūdzībā norādītajiem būtiskiem pierādījumu vērtēšanā pieļautiem procesuāliem pārkāpumiem. Šādu vērtējumu, autoresprāt, kasācijas instances tiesa var sniegt tikai iepazīstoties un izsverot lietā esošos pierādījumus, lai argumentētu to, kādēļ apelācijas instance ir pierādījumu vērtēšanā pieļāvusi būtisku procesuālu pārkāpumu, un tas nepārkāpj kasācijas instances kompetences robežas, jo kasācijas instances tiesa savā lēmumā nenorāda, kā attiecīgais pierādījums ir jāvērtē, bet gan norāda uz to, ka apelācijas instance nav argumentēti pamatojusi savas rīcības izvēli un šāda rīcība neatbilst kriminālprocesuālajam regulējumam.

No Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas neizriet prasība, lai krimināllietās līdztekus apelācijas instances tiesai pastāvētu vēl kāda obligāta instance, kurā persona būtu tiesīga pārsūdzēt nolēmumu.¹⁰⁶ Tomēr, ja kasācijas instance ietilpst nacionālajā tiesu sistēmā, tad tā ir atkarīga no attiecīgās tiesvedības procesuālās norises regulējuma un kasācijas instances tiesas lomas kopējā nacionālajā tiesiskajā sistēmā.¹⁰⁷ Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka kasācijas instances tiesa sniedz principiālu likuma materiālo un procesuālo tiesību normu interpretāciju, kas var ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesu procesos, tostarp arī tās konkrētās personas tiesības, kura vērsusies ar sūdzību kasācijas instances tiesā konkrētā lietā. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta tiek izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas nolēmuma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietver lietas izspriešanu pēc būtības un var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas nolēmuma pamatojumam vai arī taisa jaunu nolēmumu. Savukārt kasācijas instances tiesā tiek vērtēti tikai jautājumi par materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas pareizību.¹⁰⁸

Vienlaikus kasācijas instances tiesa veic arī personai, kurai konkrētajā kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību, piemērojamā pamattiesību ierobežojuma pamatotības galīgo pārbaudi, un tās spriedums rada nozīmīgas tiesiski sociālas sekas. Turklāt kasācijas instancē, skatot jautājumus par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību, izšķirošā nozīme ir publiski tiesiskajām interesēm.¹⁰⁹ Kasācijas instances tiesa pēc sava rakstura ir publiski nozīmīga, jo tajā notiekošais process ir vērst uz tiesību normu vienveidīgu iztulkošanu un piemērošanu valstī, proti, uz likumu vienveidīgu interpretāciju.¹¹⁰

¹⁰⁵ Augstākās tiesas 2020. gada lēmums lietā Nr. SKK-[M]/2020, 9.1. un 9.2. punkts.

¹⁰⁶ Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01, secinājumu daļas 3. punkts.

¹⁰⁷ ECT 2006. gada 28. marta spriedums lietā Melnyk pret Ukrainu, pieteikums Nr.23436/03, 24.punktu

¹⁰⁸ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01, 12.2. punkts.

¹⁰⁹ Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01, 11.1. punkts.

¹¹⁰ Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-04-01, secinājumu daļas 2.1. punkts.

2.2. Kasācijas sūdzību iesniegšanas efektivitāte

Lai gan kasācijas instancei neapšaubāmi ir ļoti svarīga loma tiesiskuma nodrošināšanā valstī, nav iespējams nodrošināt kvalitatīvu tiesību normu piemērošanas vadlīniju veidošanu, ja netiek nodrošināta samērīga slodze. Slodzes samērīga samazināšana rada kvalitatīvāku tiesas darbu, dod laiku padziļinātākai katras lietas apstākļu izpētei, attiecīgi sabiedrība un valsts kopumā no tā var gūt kvalitatīvāku judikatūru.¹¹¹ Tātad no vienas puses ir jānodrošina personai tiesības uz taisnīgu tiesu, konkrētāk, tiesības uz pārsūdzību, bet no otras puses ir nepieciešams regulēt kasācijas instances tiesas slodzi tādējādi, ka tiek radīta iespēja sīki pētīt būtiskus tiesību jautājumus, kuru piemērošanā nav viennozīmīgas pieejas. Viens no slodzes samazināšanas līdzekļiem, kas ir likumdevēja kompetences jautājums – atsevišķu kategoriju lietu nolēmumu pārsūdzības ierobežošana, izslēdzot iespēju pārsūdzēt nolēmumus kasācijas instancē. Tiek uzskatīts, ka tieši šādā veidā tiek nodrošināta tiesas procesa efektivitāte, procesuālā ekonomija, tiek nodrošinātas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, turklāt personas tiek atturētas no nepamatotas tiesvedības procesa tālāko stadiju ierosināšanas.¹¹²

Pēc būtības ar tiesību pārsūdzēt nolēmumus kasācijas instancē izslēgšanu, tiek ierobežotas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Lai ierobežotu kādu pamattiesību, ir nepieciešams leģitīms mērķis, ko šis ierobežojums spēj nodrošināt un kura nodrošināšanas rezultātā atsevišķu personu tiesību ierobežošana nav tik ievērojama, kā sabiedrības iegūtais labums kopumā.¹¹³ Attiecīgi, lai attaisnotu kasācijas instances pieejamības ierobežošana, par leģitīmo mērķi tiek izvirzīta strīdu ātrāka un efektīvāka izskatīšana, mazinot tiesu noslogotību.¹¹⁴ Atslogojot Senātu no nepamatotu sūdzību izskatīšanas, tiek nodrošināta darbības efektivitāte, tas ir, iespēja novirzīt ierobežotos resursus to lietu izskatīšanai, kurās konstatējami procesuālo vai materiālo normu piemērošanas pārkāpumi un kurām ir nozīme judikatūras tālākveidošanā.¹¹⁵

Satversmes tiesa, norādot uz Senāta Civillietu departamentu, secinājusi, ka, lai varētu pienācīgi veikt savu darbu, proti, izlemt principiālus materiālo un procesuālo normu piemērošanas jautājumus, likumdevējam iespēju robežās ir jāatslogo tas no nepamatotu sūdzību izskatīšanas. Kasācijas instancei ir ļoti svarīga nozīme, un pārsūdzamo lietu kategorijas

¹¹¹ Augstākā tiesa. Senāta noslodze pamazām tuvojas optimālajai – secina Augstākās tiesas plēnums. Jurista vārds. 30.01.2023. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zinas/282703-senata-noslodze-pamazam-tuvojas-optimalajai-secina-augstakas-tiesas-plenums/> [aplūkots 15.04.2023.]

¹¹² Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocument> [aplūkots 05.04.2023.]

¹¹³ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., 2021, 208.lpp.

¹¹⁴ Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-10-01, 8.4. punkts.

¹¹⁵ Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2013-02-01, 10.1. punkts.

ir jānosaka tā, lai netiktu apgrūtināts un nevajadzīgi noslogots tiesas darbs un līdz ar to netiktu negatīvi ietekmēta kasācijas funkcijas īstenošana.¹¹⁶ Lai gan šī atziņa piemērota civillietās, autore uzskata, ka tā noteikti ir attiecināma uz visu kategoriju lietām un visiem trīs Augstākās tiesas departamentiem, tostarp, Krimināllietu departamentu. Pārslodze, autoresprāt, ir būtiska pazīme, kas varētu jebkura nolēmuma veidošanu padarīt par mazāk kvalitatīvu un argumentus – par mazāk pamatotiem un izsvērtiem. Tomēr vienlaikus atzīstams, ka tiesu procesa efektīvizēšanas mērķis nevar kļūt par patvaļīgi piemērotu pamatojumu jebkāda veida normatīvo aktu grozījumu veidošanā. Kriminālprocesa efektivitātes dēļ, autoresprāt, nav pamatoti izslēgt pārsūdzības iespējamību nolēmumu kategorijās, kurās tās ir nozīmīgas. Ņemot vērā, ka, kā jau iepriekš minēts, ir iespējams pieņemt kļūdainus tiesu nolēmumus, tad nepārtraukti efektīvizējot procesus, tiek apdraudēta tiesiskā stabilitāte, jo efektīvizēšanas dēļ nevar tikt attaisnots ar kļūdainu nolēmumu galīgais raksturs.¹¹⁷

Procesa efektīvizēšanas gaitā pieņemto normatīvo aktu grozījumu un citu izmantoto metožu derīgums praksē secināms pēc statistikas datiem. Autore uzskata, ka galvenokārt par nesamērīgu slodzi jebkurā tiesā, ne tikai kasācijas instances tiesā, liecina tas, ka gada beigās veidojas nesamērīgi liels lietu uzkrājums. Autoresprāt, nav iespējams secinājumus izdarīt vien no tā, cik nolēmumu pieņem vai cik lietu izskata viens tiesnesis gada laikā, ja tas netiek vērtēts kopsakarā ar iesniegto sūdzību skaitu un lietu atlikumu iepriekšējā pārskata gada perioda beigās. Ir skaidrs, ka Augstākajā tiesā vislielāko slodzi rada lielais skaits ar nepamatoti iesniegtajām kasācijas sūdzībām, kā rezultātā lielākā daļa no pieņemtajiem nolēmumiem ir atteikšanās ierosināt kasācijas tiesvedību. Tā tas ir secināms arī no pieejamajiem Augstākās tiesas statistikas datiem. Autore, salīdzinot Augstākās tiesas darbības rādītāju kopsavilkumus laika periodā no 2019. gada līdz 2022. gadam, secina, ka pakāpeniski slodze Augstākās tiesas Krimināllietu departamentā tiek izlīdzināta. Jāatzīst, ka, ņemot vērā 2019. gada Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta statistikas datus, departaments izskatīja vairāk lietu, nekā gadā ienāca, attiecīgi lietu atlikums pārskata gada beigās bija mazāks, nekā uzsākot pārskata gadu.¹¹⁸ Jāņem vērā, ka pirmie uz tiesas procesa efektīvizēšanu un samērīgas slodzes nodrošināšanu vērstie grozījumi tika pieņemti sākot ar 2020. gadu, tomēr gan 2020. gadā, gan

¹¹⁶ Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta spriedums lietā Nr. 2005-18-01, 13.1. punkts.

¹¹⁷ Brutaru, V. Influence of the constitutional court and high court of cassation and justice jurisprudence on extraordinary appeals (appeal in cassation). 30.10.2019., 1.-2.lpp. Pieejams: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=428101121103107023086065094076093111015069058086095042085123119113111081124094115108004117037031126012054127122126126117067065102029022089006114125100091119095109121049050055084098111023003107083070013109122115117109121080081086075084091069115118087101&EXT=pdf&INDEX=TRUE> [aplūkots 20.04.2023.]

¹¹⁸ Augstākās tiesas darba rādītāji 2019. Gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/AT%20Kopejie%20raditaji%202019_GALA_v1.pdf [aplūkots 03.05.2023.]

2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, Senāts nespēja efektīvi izskatīt uzkrātās lietas, tādējādi radot lielāku lietu uzkrājumu un būtiski procesuāli samazinājās lietu atlikums tikai 2022. gadā.¹¹⁹ Izskatot iepriekš minēto gadu statistikas datus kopumā, secināms, ka starp Augstākās tiesas departamentiem vismazāk sūdzības gada laikā saņem tieši Augstākās tiesas Krimināllietu departaments, kā arī tieši atteikumi ierosināt kasācijas tiesvedību, kas pārsniedz pusi no iesniegto sūdzību īpatsvara, nav nesamērīgi daudz, ja tiek salīdzināti visu departamentu dati. Tomēr autore jau iepriekš uzsvērusi, ka kriminālprocesā piemērojama personas pamattiesību ierobežošanas standarts ir daudz augstāks, nekā citos procesos, tādējādi arī vērtējot samērīgas slodzes nodrošināšanu, autore norāda, ka vispārējās krimināllietas, kas tiek pārsūdzētas kasācijas kārtībā, rada lielāku tiesas atbildību, ņemot vērā, ka normu pārkāpumu gadījumā personai ne tikai tiek piemērotas netaisnīgas sankcijas, bet arī tiek nepamatoti aizskartas citas tās pamattiesības, ņemot vērā soda mēru. Ja šādu nolēmumu pieņemšanas kvalitāte ir atkarīga no kasācijas instances pārmērīgās noslodzes, tad tas rada būtisku tiesiskuma apdraudējumu valstī. Tomēr autore uzsver, ka kasācijas instances pieejamības ierobežošana atsevišķu lietu kategorijās nav vienīgais veids, ka ir iespējams samazināt slodzi, vienlaikus nodrošinot zemāku instanču tiesu nolēmumu kvalitāti un tiesiskumu.

Lai panāktu mazāku kasācijas instances noslodzi, nepieciešams nodrošināt to, ka zemāku instanču tiesu nolēmumi ir juridiski argumentēti un kvalitatīvi. Nav iespējams izslēgt personu vēlmi pārsūdzēt jebkuru nolēmumu, tomēr ir iespējams uzlabot uzticību tiesu sistēmai, kas varētu rezultēties lielākā cieņā pret tiesisko dabu, nevis bezmērķīgā visu tiesas nolēmumu kritizēšanā. Stabila judikatūra ir veids, kādā nodrošināt zemāku instanču nolēmumu noteiktību. Arī Augstākā tiesa norādījusi, ka Senāta atziņu nogādāšanai līdz zemāku instanču tiesu tiesnešu zināšanai vajadzētu samazināt kļūdainu nolēmumu daudzumu, līdz ar to – lietu nonākšanu Senātā, bet lietas pārsūdzēšanas gadījumā ļautu atteikt rosināt kasācijas tiesvedību, atsaucoties uz stabilu judikatūru konkrētajā tiesību jautājumā.¹²⁰ Ņemot vērā, ka pārsūdzību pamatotība, sūdzību un protestu kvalitāte ir cieši saistīta ar kasācijas instances noslodzi, Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2023. gadā plāno izstrādāt ieteikumus sūdzību un protestu

¹¹⁹ Augstākās tiesas darba rādītāji 2020. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/2020/Senata_statistika_2020_gala_v_1.docx.pdf [aplūkots 03.05.2023.]; Augstākās tiesas darba rādītāji 2021. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/AT_statistika_2021_gala_v_1.docx [aplūkots 03.05.2023.]; Augstākās tiesas darba rādītāji 2022. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/AT_statistika_2022_gala_v_1.docx [aplūkots 03.05.2023.]

¹²⁰ Augstākās tiesas gada atskaites plēnums 2021. gada 22. janvārī. Augstākās Tiesas Biļetens, 2021, Nr. 22, 16.lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/AT_biletens22_web.pdf [aplūkots 19.04.2023.]

iesniedzējiem, kas palīdzēs saprast izvirzītās prasības kasācijas sūdzībām un kasācijas protestiem.¹²¹

Arī Augstākās tiesas Krimināllietu departaments norādījis, ka iniciētie likuma grozījumi un komplekss tiesību jautājumu risinājums samazina ienākošo lietu skaitu.¹²² 2022. gada 3. novembrī spēkā stājās apjomīgi Kriminālprocesa likuma grozījumi, kas citstarp izslēdza no kasācijas instancē pārsūdzamo nolēmumu loka vairākas lietu kategorijas - medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa atcelšana vai grozīšana, Latvijā izpildāma soda noteikšanas lēmumi, vienošanās procesi.¹²³ Visi šie konkrētie grozījumi ir bijuši tieši Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta rosināti.¹²⁴ Rosinājumi gan mērķēti obligāti samazināt lietu daudzumu. Konkrētu lietu kategoriju izskatīšanas pienākumu pārlikšana uz apgabaltiesām norāda arī uz to, ka tām ir jābūt sagatavotām kvalitatīvi jaunus pienākumus pildīt un lietu kategorijas, kuru galīgo nolēmumu pieņem apgabaltiesa - izskatīt.¹²⁵

Likumdevējs ir uzsvēris arī objektīvu nepieciešamību efektīvizēt Augstākās tiesas darbu, ļaujot tai koncentrēties uz būtisko un tās funkcijās primāri ietilpstošo jautājumu risināšanu un judikatūras veidošanu. Vienlaikus tādā veidā tiek uzsvērts, ka kasācijas instances kompetencē neietilpstošu jautājumu izskatīšana pārsūdzības kārtībā ir piekritīga tieši apelācijas instances tiesai, kura skata lietas kā faktiski, tā juridiski iemeslu dēļ.¹²⁶

2.3. Judikatūras veidošanas nepieciešamība tiesiskuma nodrošināšanai

Tiesas sākotnējā un primārā funkcija ir konkrēta juridiska strīda atrisināšana. Tomēr vismaz tikpat svarīga funkcija ir līdzdalība tiesību veidošanā. Lai gan ar jebkuras tiesas pieņemta nolēmuma spēkā stāšanos veidojas tiesiskā kultūra un prakse, liela nozīme tiesiskas valsts pastāvēšanā ir judikatūrai. Ja tiesu prakse ir vairāk socioloģisks jēdziens, jo tas ietver pilnībā visus pieņemtos nolēmumus – gan pareizos, gan tos, kurus var apšaubīt, tad judikatūra

¹²¹ Augstākā tiesa. Krimināllietu departamenta iniciētie likuma grozījumi un komplekss tiesību jautājumu risinājums samazina ienākošo lietu skaitu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/kriminallietu-departamenta-inicietie-likuma-grozijumi-un-komplekss-tiesibu-jautajumu-risinajums-samazina-ienakoso-lietu-skaitu-11520?year=2023&month=01> [aplūkots 06.04.2023.]

¹²² Ibid.

¹²³ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 06.10.2022.

¹²⁴ Augstākā tiesa. Krimināllietu departamenta iniciētie likuma grozījumi un komplekss tiesību jautājumu risinājums samazina ienākošo lietu skaitu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/kriminallietu-departamenta-inicietie-likuma-grozijumi-un-komplekss-tiesibu-jautajumu-risinajums-samazina-ienakoso-lietu-skaitu-11520?year=2023&month=01> [aplūkots 06.04.2023.]

¹²⁵ Gailīte D. Lietu skaita samazinājums un īsāki izskatīšanas termiņi. Jurista Vārds, 07.02.2023., Nr. 6 (1272), 9.-11.lpp.

¹²⁶ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocument> [aplūkots 05.04.2023.]

ir tās juridiskās atziņas, kas ir vispārināmas un piemērojamas ārpus konkrētās lietas, kas tiek izspriesta.¹²⁷

Latvijas tiesību sistēmā, kas pieder pie kontinentālās Eiropas tiesību loka, galvenais tiesību avots ir normatīvie akti un jebkurš cits avots, tai skaitā judikatūra, ir nepieciešams, lai precizētu normatīvos aktus. Anglosakšu tiesību lokā tieši pretēji – tiesa ir tā, kas pamatā veido tiesības. Judikatūra ir obligāti jāievēro, un tās neievērošana ir tiesas kļūda.¹²⁸ Lai gan judikatūra ir dažāda un var būt gan tiesību patstāvīgais avots, gan palīgavots, tad šo avotu nošķiršanas specifika jebkurā gadījumā ir svarīga, tomēr šī darba ietvaros vairāk uzmanība tiek pievērsta tieši judikatūrai kā palīgavotam, jo tās veidošana ir būtiska kasācijas instances funkcija.

Iedalot tiesību avotus pēc kritērija vispārsaistošs spēks, pie patstāvīgajiem avotiem tiek ievietota gan Eiropas Savienības tiesas, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas, gan Satversmes tiesas judikatūra. Pēc būtības tas ir tāpēc, ka šī judikatūra sastāv no tiesību normām. Eiropas Savienības tiesa ir noteikusi, ka tiesību jautājumu interpretācija, ko tiesa ir sniegusi jau kādā no iepriekš pieņemtiem nolēmumiem, ir saistoša arī nākotnē attiecībā uz tādām pašām situācijām.¹²⁹ Eiropas Cilvēktiesību un Pamatbrīvību konvencijas normu interpretācija, ko sniedz Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ir obligāta konvencijas normu piemērošanā.¹³⁰ Interpretācija un tajā sniegtie principu skaidrojumi ir piemērojami lietās ar salīdzināmiem apstākļiem, tomēr svarīgi, lai piemērojamie principi vai to līdzsvars nemainītos piemērojamās normas ietvaros. Lietas apstākļiem nav jābūt identiskiem, svarīgs ir konteksts un no tā izrietošā piemērojamā principa jēga un mērķis.¹³¹ Satversmes tiesas nolēmumos sniegtā tiesību normu interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām.¹³² Visu šo trīs nolēmumu kategorijās dominē obligātuma faktors jeb vispārsaistošais spēks un tas, ka īsti nepastāv iespējas atkāpties no šīs judikatūras.¹³³ Jāņem vērā, ka ne visās valstīs pastāv austriešu konstitucionālās tiesas izveides modelis. Mūsdienu demokrātiskas tiesiskas valsts modelī ir iespējami trīs konstitucionalitātes pārbaudes veidi – veidot atsevišķu konstitucionālo tiesu, atstāt konstitucionalitātes pārbaudi kasācijas

¹²⁷ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.1/2010, 32.lpp.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: izpratne un pielietošana. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 1/2010, 31.lpp.

¹³⁰ Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā Nr.2000-03-01, 5.pkt.(25.lpp.).

¹³¹ Mīts M. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumos, Pētījums, Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2012., 50.lpp.

¹³² Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996., 29.panta 2¹. daļa un 32. panta otrā daļa. [17.04.2023. red.]

¹³³ Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: izpratne un pielietošana. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 1/2010, 31.lpp.

instances kompetencē vai vispār neveidot konstitucionālo tiesu.¹³⁴ Tā piemēram Igaunijā izveidotajā tiesu sistēmas modelī konstitucionalitātes pārbaudei ir izveidota nevis atsevišķa tiesa, bet gan atsevišķs departaments Augstākajā tiesā, kas principiāli veic tādas pašas funkcijas kā Latvijas regulējumā.¹³⁵ Turpretim Zviedrijas tiesu sistēmas modelī joprojām tiek uzskatīts, ka nav nepieciešamības izveidot konstitucionālo tiesu, tādējādi atstājot normu konstitucionalitātes vērtējumu vispārējo tiesu kompetencē.¹³⁶ Lai gan terminoloģiski vienādi, bet no vispāršaistošas judikatūras ir jānodala tā judikatūra, kuru veido kasācijas instance un kura nesastāv no tiesību normām, tādējādi nav vispāršaistoša. Šādos nolēmumos pieņemtās atziņas obligāti jāievēro vienīgi tai tiesai, kuras nolēmums konkrētajā lietā ir atcelts. Jāpiemin, ka pie judikatūras nepieder kļūdainas juridiskās atziņa, kā arī atziņas no tādiem nolēmumiem, kuri vēl nav stājušies spēkā, vai zemākas tiesu instances nolēmumos, ja apelācijas vai kasācijas instance vēlāk līdzīgās lietās ir izlēmusi citādāk.¹³⁷

Pieejama un saprotama judikatūra, kasācijas instances tiesas sniegtā analīze un interpretācija ir nozīmīgs instruments vienveidīgas normu piemērošanas prakses veidošanai, kā arī tiesību attīstības nodrošināšanai.¹³⁸ Kasācijas instances tiesai ir būtiska loma tiesību normu interpretēšanā un piemērošanā Satversmei atbilstošā veidā, Satversmes un tiesību virsvadības nodrošināšanā, tiesību sistēmas attīstīšanā, kā arī personas pamattiesību aizsardzības nodrošināšanā.¹³⁹ Kasācijas instances tiesa, vērtējot tiesību normu piemērošanas pareizību, arī sniedz principiālu tiesību normu interpretāciju. Kasācijas instances tiesas sniegtā problēmjautājumu analīze un interpretācija ir būtisks instruments vienveidīgas judikatūras veidošanai, kā arī tiesību attīstības nodrošināšanai.¹⁴⁰ Nolēmumi, kuri it kā līdzīgos apstākļos pie vienota tiesiskā regulējuma pieņemti ar pilnīgām pretrunām, var radīt tiesiskas valsts apdraudējumu, jo tiek pārkāptas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas prasības. Ja sabiedrība valstī nevarēs noteikt konkrētu normu piemērošanas praksi, jo tiesu nolēmumos būs izteiktas savstarpēji nesaderīgas atziņas un secinājumi, tas var izraisīt pamatīgu tiesiskuma sašķobīšanos, turklāt arvien vairāk pasliktināt personu uzticēšanos tiesu sistēmai un valstij kopumā. Šādu

¹³⁴ Blockx F. A comparison of the American and French (-inspired) appellate model, p. 8. Pieejams: <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=mjs> [aplūkots 03.05.2023.]

¹³⁵ Supreme Court of Estonia. Pieejams: <https://www.kohus.ee/en/estonian-courts/estonian-court-system/supreme-court-estonia> [aplūkots 03.05.2023.]

¹³⁶ Zamboni M. The Positioning of the Supreme Courts in Sweden – A Democratic Oddity? P. 679. Pieejams: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/84C106603FBBF142077BB0D5C8E51C6C/S1574019619000361a.pdf/the-positioning-of-the-supreme-courts-in-sweden-a-democratic-oddity.pdf> [aplūkots 03.05.2023.]

¹³⁷ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.1/2010, 32.lpp.

¹³⁸ Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01, 18.2. punkts.

¹³⁹ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01, 12.2. punkts; Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01, 12. punkts.

¹⁴⁰ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01, 12.2. punkts.

nesaderību veidošanos var regulēt kasācijas instance, pieņemot vienotas atziņas konkrētu tiesību jautājumu piemērošanas skaidrībai, attiecīgi atslogojot zemāku instanču tiesas par tiesību normu piemērošanas gaitā esošajiem šaubīgajiem aspektiem.¹⁴¹

Lai nerādītu nepareizu priekšstatu par tiesu neatkarību, autore norāda, ka nav uzskatāms, ka tiesību normu piemērošanas tendences un prakse nekad nevar mainīties, jo sabiedrībai ir jāuzticas pieņemtajiem spēkā esošajiem nolēmumiem, kā arī valstij ir jānodrošina tiesiskā stabilitāte un tiesiskā palāvība. Tas noteikti nav atzīstams par argumentu pilnīgai tiesību piemērošanas nemainībai. Tomēr, ja vienlaikus dažādos procesos tiek pieņemti pretrunīgi nolēmumi, lai gan faktiskie apstākļi ir bijuši salīdzināmi, tas noteikti var radīt nedrošību sabiedrības vidū. Autore uzsver, ka mainoties tiesiskajai videi, laika garam, ārējiem apstākļiem, tiesību normu piemērošanā var mainīties interpretācijas tendences. Tomēr, autoresprāt, brīdī, kad notiek šī laika garam atbilstošā tiesību normu interpretācijas maiņa, tam ir jānotiek konsekventi. Jebkurā gadījumā Augstākajai tiesai ir tiesības pieņemt nolēmumu, kurā tiek norādīts uz judikatūras maiņu, kā arī bez kasācijas instances var tikt pieļauta prakses precizēšana, tomēr tai savā starpā ir jāsakrīt un tajā brīdī personu interesēm ir jābūt maksimāli salāgotām, nosakot savā ziņā nosacītu vienveidību. Ja kasācijas instance sāktu nepamatoti mainīt judikatūru, nepaskaidrojot maiņas iemeslus vai neatsaucoties uz to, kāpēc iepriekšējā judikatūra vairs nav piemērojama, tas radītu bažas par visu tiesu sistēmu kopumā.¹⁴² Ja valstī būtu spēkā stājušies pārāk daudz pretrunīgu nolēmumu, tas varētu apšaubīt tiesas kompetentumu, kā arī radīt bažas par apstākļiem, kādos nolēmumi tiek pieņemti. Tas viss rezultētos tiesību uz taisnīgu tiesu būtisku pārkāpumu konstatēšanā.¹⁴³ Arī Vācijas Augstākās tiesas kompetence kā galveno pamatmērķi nosaka vienotas tiesību normu piemērošanas prakses noteikšanu, citstarp nolēmumi paredz arī strīdīgu normu aspektu piemērošanas precizēšanu un normu attīstības skaidrošanu.¹⁴⁴

Nupat minētie apsvērumi, kas raksturo kasācijas instances īpašo nozīmi judikatūras veidošanā, primāri attiecas uz krimināllietām, kas tiek skatītas vispārējā kārtībā. Tieši vispārējā kārtībā, kad tiek noteikta personas vaina, kasācijas instancei ir izšķiroši nodrošināt tiesību normu vienveidīgu iztulkošanu un piemērošanu. Tādā veidā kasācijas instance, sniedzot principālu tiesību normu interpretāciju, nodrošina tiesību sistēmas vienotību, tās attīstību un

¹⁴¹ Council of Europe Analysis of the inadmissibility of cases for the consideration by a court of cassation and as to the definition of the significant public interest (including overview of criteria applied by the ECtHR to declare an application inadmissible under Article 35§3(b) of the Convention), p.12. Pieejams: <https://rm.coe.int/analysis-as-to-the-inadmissibility-of-cases-for-a-court-of-cassation-e/1680a59e03> [aplūkots 13.04.2023.]

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid, p.11.

¹⁴⁴ Bundesgerichtshof. Proceedings at the Federal Court of Justice. Pieejams: https://www.bundesgerichtshof.de/EN/TheCourt/Proceedings/proceedings_node.html [aplūkots 21.04.2023.]

personas pamattiesības, taisnīgumu un tiesības uz taisnīgu tiesu. Pieejama un saprotama judikatūra ir pamats krimināllietu taisnīgai izskatīšanai, kas nodrošina tiesību normu piemērošanu un interpretāciju Satversmei atbilstošā veidā.¹⁴⁵ Kasācijas instances tiesas loma ir gan konkrētās personas pamattiesību garantēšana, gan vienveidīgas judikatūras veidošana, proti, vienotas tiesību normu izpratnes veidošana, nodrošinot šo vienveidīgo tiesību normu izpratni un piemērošanu atbilstoši Latvijas Republikas Satversmei.¹⁴⁶ Kasācijas instances tiesa pēc sava rakstura ir publiski nozīmīga, jo tajā notiekošais process ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu iztulkošanu un piemērošanu valstī, proti, uz likumu vienveidīgu interpretāciju.¹⁴⁷

Atbilstoši likuma "Par tiesu varu" 49.¹ panta pirmajai un otrajai daļai Augstākās tiesas priekšsēdētājam ir tiesības sasaukt Senāta departamenta senatoru kopsapulci, lai apspriestu aktuālus tiesību normu interpretācijas jautājumus. Tādā veidā papildus iespējams garantēt vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšanu. Attiecīgi bez kasācijas instances nodrošināšanas ir vēl viens tiesību instruments, ar kura palīdzību iespējams noteikt strīdīgo tiesību normu piemērošanas jautājumu vienveidīgas piemērošanas prakses vadlīnijas. Tomēr jāņem vērā, ka kopsapulcē nospriestās atziņas ir tikai ar ieteikuma raksturu visām instancēm, tādējādi šī instrumenta piemērošana, autoresprāt, ir izmantojama tikai tādos gadījumos, kuros piemērojamās tiesību normas ir nepieciešams nekavējoties skaidrot, kā arī kuru piemērošanas jautājumi kasācijas instancē vēl nav tikuši skatīti, tomēr pārskatāmā nākotnē šīs atziņas varēs tikt iekļautas pieņemto nolēmumu judikatūras atziņās. Lietu kategorijās, kurās kasācijas instances tiesa nav paredzēta, liela nozīme vienveidīgas tiesu prakses veidošanā ir zemāko instanču tiesām.¹⁴⁸ Kriminālprocesa likuma 549. pants nosaka, ka apelācijas instance ietilpst ne tikai sūdzībā ietvertu faktisko iemeslu, bet arī juridisku iemeslu izvērtēšana. No tā secināms, ka pēc būtības arī apelācijas instance veic tiesiskuma kontroli un it kā spēj un tai ir likumiskas tiesības būt instancei, kas pieņem nolēmumus ar galīgu raksturu, vienlaikus nodrošinot lietas taisnīgu atrisinājumu. Tomēr pat 2023. gadā, kurā tehnoloģiskās prasmes un to pielietošanas un nodrošināšanas ērtības tiek nodrošinātas augstā apmērā, ir izteiktas bažas, ka tiesību piemērotāji joprojām neizprot, ka Senāta atziņas ir nozīmīgs palīgs viņu darbā un tiesību piemērotāju, tai skaitā pirmās un otrās instances tiesnešu prasmes darbā ar Augstākās tiesas resursiem un citiem informācijas avotiem, kuros var meklēt Senāta judikatūru, ir nepietiekamas.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocument> [aplūkots 05.04.2023.]

¹⁴⁶ Zvejniece N., Smukule L. Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā un pamats atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 13.-19.lpp.

¹⁴⁷ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01, 12.2. punkts.

¹⁴⁸ Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2017-16-01, 16.1.3. punkts.

¹⁴⁹ Gailīte D. Lietu skaita samazinājums un īsāki izskatīšanas termiņi. Jurista Vārds, 07.02.2023., Nr. 6 (1272), 9.-11.lpp.

3. PĀRSŪDZĪBAS KASĀCIJAS INSTANCĒ NEESAMĪBA ATSEVIŠĶU LIETU KATEGORIJĀS KRIMINĀLPROCESĀ

3.1. Vienošanās procesa kārtība

Kriminālprocesuālais regulējums vienā no tā vienkāršotajām procesa formām – vienošanās procesa kārtībā – nav pieredzējis būtiskas izmaiņas jau no Kriminālprocesa likuma pieņemšanas un spēkā stāšanās dienas. Šis regulējums pēc būtības tika pārņemts no iepriekš spēkā esošā Latvijas Kriminālprocesa kodeksa.¹⁵⁰ Arī pārsūdzības iespēja vienošanās procesā likumā tika iestrādāta, balstoties uz vēsturisko regulējumu, un, kā to paredzēja Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 416.¹⁰ pants, norādot, ka spriedumu vienošanās kārtībā iespējams pārsūdzēt tikai kasācijas kārtībā. Vienošanās process iestrādāts normatīvajā regulējumā tika gan tikai ar grozījumiem Latvijas Kriminālprocesa kodeksā 2004. gada 1. martā, attiecīgi neilgi pirms Kriminālprocesa likuma izstrādes un stāšanās spēkā, un tas nav nekas neierasts, jo vairākas jaunās idejas vispirms tika iestrādātas Kriminālprocesa kodeksā, lai praksē pārlicinātos par regulējuma pietiekamību. Pakāpeniska procesa efektivitātes pārbaude praksē pēc būtības tika izmantota gandrīz visiem jaunajiem procesa veidiem.¹⁵¹

Vienošanās būtību varētu skaidrot kā apsūdzības un aizstāvības savstarpēji slēgtu vienošanos, kurā apsūdzētais, no vienas puses, atzīst sevi par vainīgu noteiktā viņam inkriminētā nodarījuma apjomā un piekrīt šā nodarījuma kvalifikācijai, saņemot par to no apsūdzības kā otras puses konkrētu obligāti izpildāmu solījumu – prokurora lūgto un tiesas spriesto soda veidu un mēru. Tā ir vienošanās par vainas atzīšanu un sodu. Lai gan tā pēc būtības ir vienošanās starp apsūdzību un aizstāvību, vienošanās nav atstāta tikai prokurora ziņā. Procesā tiek realizēta arī tiesas kontrole - tiesnesis iepazīstas ar krimināllietas materiāliem un var novērtēt to pietiekamību, kā arī vienošanās rezultāta saprātīgumu. Šajā brīdī tiesnesim ir atbildīgs un var izlemt, vai lietu var iztiesāt rakstveida procesā.¹⁵² Praksē viedokļi par šo procesa veida piemērošanu atšķiras – vieni šo vienkāršotā procesa veidu piemēro samērā bieži, turklāt atzīst to par daudz efektīvāku, bet citi tik pat kā nepiemēro vienošanās procesa kārtību, pamatojoties uz to, ka aizstāvība reti kad piekrīt attiecīgajam soda mēram, ko par pamatotu uzskata prokurors.¹⁵³

¹⁵⁰ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Pieņemts 06.01.1961. [30.09.2005. red.]

¹⁵¹ Kūtris G. Vienošanās process: no idejas līdz praksei. Jurista Vārds, 30.05.2017., Nr. 23 (977), 13.-15.lpp.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Kurzemes tiesas apgabala prokurori, Latgales tiesas apgabala prokurori, Vidzemes tiesas apgabala prokurori, Zemgales tiesas apgabala prokurori, Rīgas tiesas apgabala prokurori, Narkotiku nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokuratūras prokurori Vienošanās pirmstiesas kriminālprocesā: prokuroru viedoklis. Jurista Vārds, 30.05.2017., Nr. 23 (977), 21.-24.lpp.

Kriminālprocesa likuma 542. panta pirmajā daļā nosaukti visi iespējamie pirmās instances tiesas nolēmumi, kurus tiesa var pieņemt vienošanās procesā. Likums neparedz tiesai, izskatot lietu par pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos, attaisnot personu kādā apsūdzības daļā, jo iztiesāšanā netiek pārbaudīti un vērtēti pierādījumi.¹⁵⁴ Tā kā vienošanās procesā tiesas loma ir apstiprināt apsūdzības uzturētāja un apsūdzētā savstarpēji panāktu vienošanos, nav iespējams grozīt šo vienošanos. Tātad sprieduma pārsūdzības gadījumā nav iespējams lūgt atcelt spriedumu tikai daļā par sodu – ir lūdzama visa sprieduma atcelšana, attiecīgi šāds spriedums būs atceļams tikai pilnā apmērā.¹⁵⁵

Valstij tiesību uz taisnīgu tiesu ietvaros jānodrošina personai kriminālprocesuāla nolēmuma pārsūdzība vismaz vienā augstākā instancē, kas izskata gan faktiskos, gan tiesiskos apstākļus, kā tas vairākkārt iepriekš darbā tika uzsvērts. 2022. gada 1. novembrī spēkā stājās Kriminālprocesa likuma grozījumi, ar kuriem tika mainīta iepriekšējā procesuālā kārtība, kurā kriminālprocesus vienošanās kārtībā bija iespējams pārsūdzēt tikai kasācijas instancē. Tā kā kasācijas instances kompetencē neietilpst pierādījumu vērtēšana pēc būtības, tad šāda kārtība pēc būtības neatbilda tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai. Pirmās instances nolēmuma būtības tiesiskuma kontrole neatbilst Kriminālprocesa likumā noteiktajai tiesiskajai struktūrai, papildinot kasācijas instances kompetenci vienā konkrētā lietu kategorijā skatot lietas apelācijas instances kompetences ietvaros.¹⁵⁶ Kā jau iepriekš darbā minēts, pašreiz liels uzsvars tiek likts uz kasācijas instances tiesvedības procesa efektivizēšanu, ņemot vērā, ka procentuāli lielākā daļa nolēmumu ir tieši lēmumi par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību.

Pašreiz Kriminālprocesa likuma 542. panta otrā daļa nosaka, ka procesi vienošanās kārtībā iespējams pārsūdzēt tikai apelācijas instancē, kas attiecīgi vērtē gan faktiskos, gan tiesiskos apstākļus, bez iespējas pārsūdzēt apelācijas instances nolēmumu kasācijas instancē. Likumprojekta izstrādes un pieņemšanas gaitā apelācijas instances loma vienošanās procesos netika paredzēta kā lietas izskatīšana apelācijas instancē pēc savas juridiskās dabas, jo lieta netiek atkārtoti izskatīta pēc būtības, bet gan ierobežoti izskatīta tikai saistībā ar juridiskiem pārkāpumiem. Šādu pārsūdzības un lieta izskatīšanas procesu sauc arī par ierobežotu apelāciju.¹⁵⁷

Augstākā tiesa kā kasācijas instances tiesa vienošanās procesā faktiski veica pirmās instances tiesas nolēmumā pieļauto kļūdu labošanu, nevis nodrošināja judikatūras veidošanu un

¹⁵⁴ Augstākās tiesas 2011. gada 30. jūnija lēmumslietā Nr. SKK-266-2011, tēzes 2.daļa

¹⁵⁵ Augstākās tiesas 2017. gada 20. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-J-44/2017.

¹⁵⁶ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams: [https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocume](https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocument)

¹⁵⁷ Ibid.

tiesību attīstību. Pašreiz tiek apgalvots, ka apelācijas instances tiesa efektīvi savas kompetences ietvaros spēs novērtēt iesniegtajās sūdzībās vai protestos minēto juridisko iemeslu pamatotību atbilstoši jau Augstākās tiesas skaidri un stabili nostiprinātajai tiesu praksei.¹⁵⁸ Vienošanās procesa kārtības regulējums ir bijis mainīgs, apgabaltiesām pašreiz būs nepieciešams adaptēties vienošanās procesa kā jaunas lietu kategorijas izskatīšanai. Turklāt 2023. gadā plānots Senāta praksei vienošanās procesos izdot tiesas nolēmumu apkopojumu.¹⁵⁹ Pašreiz Kriminālprocesa likuma 542. panta otrā daļa nosaka, ka vienošanās procesa kārtībā pieņemtais pirmās instances nolēmums apelācijas instancē ir pārsūdzams par vienošanās procesa kārtības pārkāpumiem vai Krimināllikuma normu pārkāpumiem. Tādēļ apelācijas sūdzībā vai protestā ietverami tikai uz minēto attiecināmi apsvērumi.

No vienas puses, autore uzskata, ka vienošanās procesā tiesas iesaiste ir tikai kā kontrole pār slēgto vienošanos. Līdz brīdim, kamēr vienošanās process netiks būtiski normatīvi mainīts, piemēram, paredzot, ka iespējams slēgt vienošanos, bet tiesa varētu pārskatīt soda mēru, problēmām ar kasācijas instances neesamību nevajadzētu būt. Tomēr no otras puses, ņemot vērā, ka attīstība citstarp arī kriminālprocesuālajā nozarē nemitīgi noris, ir skaidrs, ka pienāks brīdis, kurā vienošanās process būs jāpiemēro tā brīža problemātikai un tendencēm. Ja pašreiz likumprojekta izstrādes gaitā tika minēti iemesli, ka arī apgabaltiesa varēs veidot stabilu un vienveidīgu praksi, tad autore to neatbalsta. Kasācijas instances funkcijas nav iespējams veikt nevienai citai instancei. Tas būtu pretēji valstī pašreiz pastāvošajai tiesu sistēmai. Secināms, ka, kamēr vienošanās procesa gaitā ir piemērojama līdz šim izveidotā prakse, kasācijas neesamība vienošanās procesa kārtībā nerada šķēršļus tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā.

3.2. Sūdzību par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu izskatīšana

Kriminālprocesa izbeigšana ir nolēmums, kurā paredzēta atteikšanās turpināt tiesvedību sakarā ar objektīviem, likumā paredzētiem apstākļiem, kas liedz kriminālprocesu turpināt.¹⁶⁰ Kriminālprocess primāri ir valsts instruments, lai konstatētu cilvēka vainīgumu vai nevainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Kriminālprocesa likums paredz, ka kriminālprocesam pret personu jābeidzas ar šīs personas rehabilitēšanu vai nereabilitēšanu. Tātad neatkarīgi no tā, kādā veidā process noris un ar kādu nolēmumu tas beidzas, jebkurš

¹⁵⁸ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocument> [aplūkots 23.03.2023.]

¹⁵⁹ Augstākā tiesa. Krimināllietu departamenta iniciētie likuma grozījumi un komplekss tiesību jautājumu risinājums samazina ienākošo lietu skaitu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/kriminallietu-departamenta-inicietie-likuma-grozijumi-un-komplekss-tiesibu-jautajumu-risinajums-samazina-ienakoso-lietu-skaitu-11520?year=2023&month=01> [aplūkots 06.04.2023.]

¹⁶⁰ Meikališa Ā., Strada K., 2000, 109. lpp.

pamatojums būs vai nu rehabilitējošs vai nereabilitējošs.¹⁶¹ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 76. pantu, personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts sakarā ar kriminālatbildības noilgumu vai amnestijas aktu, neatzīst savu vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tai ir tiesības iesniegt sūdzību par izmeklētāja vai prokurora lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu tajā tiesā, kurai ir piekritīga attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izskatīšana pirmajā instancē. Gan noilgums, gan amnestijas akta pieņemšana saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 380. pantu ir nereabilitējoši pamati, tātad šādu nolēmumu pārsūdzības gadījumā persona vēlas, lai viņa tiktu rehabilitēta, jo neatzīst savu vainu noziedzīgā nodarījumā. Tomēr Kriminālprocesa likuma 617. pantā ir paredzēts vēl viens gadījums, kurā persona ir tiesīga lēmumu pārsūdzēt - apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, bet attiecīgā persona apstrīd faktiskos apstākļus. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību ir definēti Krimināllikuma 28. pantā, norādot, ka šajos apstākļos atbilst noziedzīga nodarījuma pazīmēm, tomēr šī noziedzīgā nodarījuma sastāvs izdarīts tādos apstākļos, kas izslēdz personas atbildību. Tie ir nepieciešamā aizstāvēšanās, aizturēšana, nodarot personai kaitējumu, galējā nepieciešamība, attaisnojams profesionālais risks un noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšana. No tā secināms, ka persona uzskata, ka viņas rīcībā nav konstatējamas noziedzīga nodarījuma pazīmes, tādēļ lūdz pārskatīt faktisko apstākļu izvērtējumu.

No procesuālā viedokļa persona vērsas tiesā, kura vispārējā kriminālprocesa virzības kārtībā būtu pirmās instances tiesa, ar sūdzību. Tiesnesis, izskatot sūdzību, var to noraidīt, bet apmierināšanas gadījumā, tiesnesim ir jāpieņem lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz rehabilitējoša pamata. Lēmuma pārsūdzība apgabaltiesai paredzētai tikai tādā gadījumā, ja tiesnesis nav sūdzības izskatīšanas gaitā ievērojusi procedūras noteikumus. Tātad, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 76. panta otro daļu, uz šīm personām īsti nav attiecināmas tiesības pārsūdzēt pieņemto nolēmumu, jo pārsūdzību var attiecināt tikai uz procedūras pārkāpšanu.

Līdz 2009. gada 1. jūlijam pārsūdzība šajā nodaļā nebija paredzēta vispār. Ar grozījumiem Kriminālprocesa likuma 620. pantā tika iekļauta iespēja pārsūdzēt pirmās instances pieņemto lēmumu augstākas instances tiesai, bet tikai par procedūras pārkāpumiem.¹⁶² Par šo Kriminālprocesa likuma nodaļu nav tikpat kā atrodama nekāda veida literatūra, kas norāda uz to, ka par šo regulējumu tādu īstu, pamatotu un diskusijas vērtu analīžu veikšanu nav. Autoresprāt, tas ir pamatoti. Kasācijas instances neesamības izvērtējums, pēc autores domām, nav plaši izklāstāms. Šajā procesā pārsūdzības esamības ieviešana ir formāla, turklāt autore arī nesaredz iespēju kasācijas instancei sniegt kādus būtiskus likuma normu

¹⁶¹ Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 02.01.2018., Nr. 1 (1007), 27.-29.lpp.

¹⁶² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [30.06.2009. red.]

skaidrojumus. Autoresprāt, ja pirmstiesas procesā ir lemts par kriminālprocesa izbeigšanu, ja pirmā instance, kas pārskata šo lēmumu, nesaredz pamatu to atcelt un atzīst, ka kriminālprocess ir izbeigts pamatoti, nav nepieciešamības veikt vēl kādas materiālo vai procesuālo normu pārskatīšanas. Ņemot vērā, ka kasācijas instances kompetences ir tiesas nolēmumu, nevis pirmstiesas procesā pieņemto galīgo nolēmumu pārskatīšana, kompetences paplašināšana radītu nepamatotu slogu, turklāt šī procesa ietvaros tiesas iesaiste, autoresprāt, ir tikai ar kontroles funkciju.

3.3. Spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšana

Vēl viena lietu kategorija, kurā likumdevējs izvēlējies neiekļaut pārsūdzības iespējamību kasācijas instances tiesā ir spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšana. Kriminālprocesa likuma 322. panta otrā daļa nosaka, ka spēkā stājies nolēmums ir obligāts un izpildāms visiem. Tomēr tas neizslēdz iespēju soda izpildes gaitā to nepārskatīt un neprecizēt. Kriminālprocesa likuma 651. pants iespēju pārsūdzēt tiesneša pieņemto nolēmumu tikai augstākas instances tiesā nosaka jau kopš Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās.¹⁶³ Attiecībā uz šo pārsūdzības iespējamību regulējums nav būtiski mainījies, ir tikai vairākkārt mainījušās lietu kategorijas, kuru nolēmumi vispār ir pārsūdzami un kuru izpildes jautājumus skata citā kārtībā. Tai skaitā no tiesas kompetences tika izslēgti vairāki ar sodu izpildi saistītie jautājumi, kuri tika deleģēti izskatīšanai citām iestādēm.¹⁶⁴

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 650. panta pirmajai daļai jautājumus, kuri saistīti ar spriedumā noteiktā soda izpildi, kā arī neskaidrības, kas rodas, izpildot tiesas nolēmumu, pēc nolēmuma izpildes iestādes vai prokurora iesnieguma izlemj tās pirmās instances tiesas tiesnesis, kura pieņēmusi nolēmumu. No šādā vispārējā kārtībā izskatāmo jautājumu loka ir izslēgts un atšķirīgs process sodu izpildes jautājumu izskatīšanas gadījumā ir noteikts lēmumiem par soda samazināšanu, tiesas nolēmuma izpildes atlikšanas jautājumiem, kā arī soda izpildes gadījumos pēc audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas. Attiecīgi pēc nolēmuma spēkā stāšanās izpildes iestādei vai prokuroram iespējams vērsties tiesā ar pieteikumu par izpildes jautājumu noteikšanu. Tātad, no vienas puses šajā procesā pieteikuma iesniegšanas stadijā notiesātā persona netiek iesaistīta. Tomēr pēc pieteikuma pieņemšanas, notiesātajam saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 652. panta 1^l. daļu ir tiesības pieteikt noraidījumu tiesnesim, iesniegt iebildumus pret jautājuma izlemšanu rakstveida procesā,

¹⁶³ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [01.10.2005. red.]

¹⁶⁴ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/202D30362E8E2C5AC2257D1C0028CE3B?OpenDocument> [aplūkots 13.04.2023.]

iesniegt viedokli par izlemjamo jautājumu. Tātad pakārtoti pēc lēmuma pieņemšanas, notiesātajam ir tiesības šo nolēmumu pārsūdzēt atbilstoši 652. panta septītajai daļai.

Sodu izpildes jautājumu izskatīšana notiek pēc nolēmuma spēkā stāšanās, tātad pēc lietas pēc būtības izskatīšanas, attiecīgi uz šo nevarētu tikt attiecināts pienākums nodrošināt pārsūdzību pēc būtības vismaz vienā instancē. Tomēr nav apšaubāms, ka nolēmuma izpildes jautājumos var pieņemt personai nelabvēlīgāku lēmumu, nekā tam ir tiesiski un pamatoti jābūt, attiecīgi likumdevējs ir nodrošinājis iespēju pārsūdzēt ar izpildi saistītos jautājumos pieņemtos lēmumus augstākas instances tiesā. Bažas varētu radīt vienotas prakses pieeja attiecībā uz izpildes jautājumu noteikšanu, jo kasācijas instance šajā lietu kategorijā nekad nav pastāvējusi, nav izveidojusies stabila prakse, nav noteikti neskaidrie tiesību jautājumi. Šajā gadījumā personām atliek vien izmantot citus tiesību aizsardzības līdzekļus. Ja šajā lietu kategorijā netiek noteikta iespēja pārsūdzēt lēmumu kasācijas instancē, nav iespējams iesniegt kasācijas instancē pieteikumu par lietas izskatīšanu no jauna sakarā ar sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu, tomēr personas to tomēr mēģina darīt.¹⁶⁵

Cits tiesību aizsardzības līdzeklis, ja persona uzskata, ka pieņemts netaisnīgs un personas pamattiesībām neatbilstošs nolēmums par soda izpildes jautājumiem, ir iespēja vērsties Tiesībsarga birojā. Tiesībsargs citstarp jau ir sniedzis atzinumu, kurā konstatējis, ka tiesu praksē pastāv atšķirīga nostāja attiecībā uz lēmuma paziņošanu, ja jautājums par soda aizstāšanu izskatīts tiesas sēdē bez vainīgā klātbūtnes, atšķiras nostāja arī attiecībā uz lēmuma pieejamības dienas norādīšanu gadījumā, ja jautājums par soda aizstāšanu izskatīts tiesas sēdē.¹⁶⁶ No tā autore secina, ka, tā kā kasācijas instance šajā lietu kategorijā nekad nav pastāvējusi, nav izveidojusies stabila judikatūra attiecībā uz neskaidrajiem jautājumiem, attiecīgi ir konstatējamas nevienveidīgas prakses tendences, kas varētu apdraudēt pieņemto nolēmumu tiesiskumu. Vienveidīga tiesu prakse ir nozīmīga, raugoties no tiesību uz taisnīgu tiesu viedokļa. Tiesu pienākums ir līdzīgas lietas izlemt līdzīgi, bet atšķirīgas lietas – atšķirīgi. Tas nodrošina arī vienlīdzības principa ievērošanu.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Kulmanis, O. Pieteikuma iesniegšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. 88.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDlAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf> [aplūkots 19.04.2023.]

¹⁶⁶ Tiesībsarga 11.06.2021. atzinums lietā Nr. Nr.2021-34-4O. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/media/c435e4c7ce4c19b60f3ffa4a9ef48160979ca389.pdf [aplūkots 20.04.2023.]

¹⁶⁷ Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01, 15.3. punkts.

3.4. Process Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas kārtībā

Process par noziedzīgi iegūtu mantu tiesībzinātnieku, praktiķu un citu iesaistīto personu starpā ir radījis diskusijas, kas lielākoties izvērsas bažās par esošā regulējuma pamatotību un atbilstību konstitūcijai. Ņemot vērā, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu, jautājums par tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu gan no pierādījumu pietiekamības, gan pārsūdzības, gan nolēmumu pamatotības viedokļa ir īpaši izsverams.¹⁶⁸ Nav šaubu, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu uz ar mantu saistītajām personām ir attiecināmas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas.¹⁶⁹ Tāds tiesiskais regulējums, kas ļauj procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgas atrisināšanas un procesa ekonomijas interesēs izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, ir ietverts Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā jau kopš likuma pieņemšanas un spēkā stāšanās. Likumdevēja mērķis, izdalot mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, bija nodrošināt kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgu un uz procesa ekonomijas interesēm vērstu atrisināšanu.¹⁷⁰

Tomēr jāatzīst, ka Latvijas pieeja noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas procesa izveidē, tieši izdalot to ārpus pamatprocesa, ir vērtējama kritiski. Iespēja mantu konfiscēt tā saucamajā *non-conviction based* konfiskācijas procesā ir vien dažās Eiropas valstīs. Viena no tām ir Itālija.¹⁷¹ Itālijas likumdevēja ieviestais regulējums ir saistāms neiespējamību vērsties pret mafijas organizāciju nepārtraukto lielos apjomos esošo pretlikumīgo darbību.¹⁷² Latvijas likumdevēja vēlme ieviest šādu personas tiesību uz īpašumu būtiski ierobežojošu regulējumu nav līdz galam saprotama. No vienas puses, tas noteikti paātrina konkrētu mantisku jautājumu savlaicīgāku atrisināšanu, bet no otras puses pamatoti ir apšaubīt regulējuma juridisko pamatojumu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā. Vairumā tiesībzinātnieku un citu iesaistīto personu bažas rodas par pierādīšanas pienākumu, kāds tas ir noteikts, izdalot procesu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā. Kriminālprocesa likuma 126. panta 3¹. daļa

¹⁶⁸ Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 10. punkts.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Kūtris G. Taisnīgums un nevainīguma prezumpcija procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Jurista Vārds, 06.12.2022., Nr. 49 (1263), 16.-22.lpp.

¹⁷¹ Council of Europe. National Procedures for Mutual Legal Assistance on laundering, search, seizure and confiscation of proceeds of crime (ETS 141), p.4. Pieejams: <https://rm.coe.int/italy-country-information-template-ets-141-search-seizure-confiscation/1680a2add> [aplūkots 30.03.2023.]

¹⁷² Milone S. On the Borders of Criminal Law. A Tentative Assessment of Italian Non-Conviction Based Extended Confiscation, p. 151. Pieejams: <https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?handle=hein.journals/newjecla8&id=146&collection=journals&index=> [aplūkots 03.05.2023.]

nosaka, ka, ja kriminālprocesā iesaistītā persona apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, pienākums pierādīt attiecīgās mantas izcelsmes likumību ir šai personai. Tātad šajā gadījumā konstatējams apgrieztais pierādīšanas pienākums. Tomēr šī darba ietvaros būtiskākais izpētes elements ir tieši pārsūdzības jautājuma analizēšana.

Process par noziedzīgi iegūtu mantu ir atsevišķs un nošķirts process, kura ietvaros tiesa vērtē tikai vienu lietā radušos jautājumu – mantisko jautājumu. Proti, procesam par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka šajā procesā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu. Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā paredzētais process par noziedzīgi iegūtu mantu atbilst sevišķā procesa apzīmējumam „process par lietu”.¹⁷³ Ja pirmstiesas kriminālprocesā ir ietilpis process par noziedzīgi iegūtu mantu un tā ietvaros tiesa ir atzinusi mantu par noziedzīgi iegūtu un konfiscējusi valsts labā, tad tiesa pamata kriminālprocesā vairs nelemj par rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu. Tas ir viens no veidiem, kādos galīgi tiek izlemts jautājums par noziedzīgi iegūtu mantu.¹⁷⁴

Eiropas Savienības tiesa, skaidrojot jēdzienu “konfiskācija”, norādījusi, ka tas ir pasākums, kas izraisa arestētā īpašuma galīgu atņemšanu, ko tiesa ir uzdevusi saistībā ar noziedzīgu nodarījumu. Un attiecībā uz šo jēdzienu nav svarīgi, vai nav nozīmes tam, vai konfiskācija ir vai nav krimināltiesisks sods.¹⁷⁵ Tātad šī procesa rezultātā konfiscējama manta, nenosakot kādas konkrētas personas vainu, attiecīgi, nosakot mantas konfiskāciju ārpus pamatprocesa, nevar tikt piemērota Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kā arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijā iekļautā obligātā pārsūdzība vienā instancē. Kā jau iepriekš minēts, šī pārsūdzība ir jānodrošina krimināllietās vispārējā kārtībā jeb tas ir noteikts tādām procesam, kurā tiek noteikta personas vaina. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pēc būtības pat nav svarīgi, kas ir izdarījis noziegumu, bet ir svarīga konkrētas mantas saistība ar konkrētu noziegumu, kas attiecīgi arī ir jāpierāda. Šajā procesā darbojas pazemināts pierādīšanas standarts - nevis “ārpus saprātīgām šaubām”, bet “visticamāk, ka”, kā to nosaka Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa.¹⁷⁶

Līdz ar to atbilstoši Latvijas tiesiskajam regulējumam procesā par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā netiek vērtēta personas vaina, un šis process nav balstīts uz notiesājošu spriedumu. Likumdevējs ir paredzējis iespēju izdalīt no

¹⁷³ Siliņa D., Baltaņa L. Mantas atzīšana par noziedzīgi iegūtu *in rem* procesā. Jurista Vārds, 31.01.2023., Nr. 5 (1271), 17.-21.lpp.

¹⁷⁴ Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01, 20.1. punkts.

¹⁷⁵ EST 2021. gada 14. janvāra spriedums lietā C-393/19, 47., 48. punkts.

¹⁷⁶ Kūtris G. Noziedzīgi iegūtā konfiskācijas iespējas un pamats. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesībās. Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.

kriminālprocesa mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, kas pēc būtības nav atkarīgs no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu un tās iznākuma. Pašreiz atbilstoši Kriminālprocesa likuma 631. pantam, procesu par noziedzīgi iegūtu mantu ir iespējams skatīt divās tiesu instancēs un nav paredzēta iespēja pārsūdzēt apgabaltiesas pieņemto lēmumu kasācijas instancē. Pat ja pirmās instances tiesa izbeigusi procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, secinot, ka mantas noziedzīgā izcelsme nav pierādīta, apgabaltiesai ir tiesības atzīt mantu par noziedzīgi iegūtu un to konfiscēt.

Kā jau iepriekš minēts, Satversmes 92. panta pirmais teikums neparedz valstij pienākumu visās lietu kategorijās noteikt personai tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumu kasācijas kārtībā.¹⁷⁷ Tomēr valstij ir pienākums izveidot tādu tiesību sistēmu un noteikt tādu tiesas nolēmumu pārsūdzības kārtību, lai personas varētu efektīvi aizsargāt savas tiesības un likumīgās intereses.¹⁷⁸ Arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu tā, lai tiktu paredzēta efektīva tiesību aizsardzība. Tas vienlaikus nozīmē valsts pienākumu nodrošināt personai arī procesuālās garantijas aizstāvēt tās īpašuma tiesības, lai sevišķajā procesā lieta pēc būtības tiktu izlemta, ievērojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu.¹⁷⁹

No vienas puses likumdevējam šajā gadījumā arī ir brīva griba pārsūdzības noteikšanai konkrētajā lietu kategorijā. Līdz 2009. gada 1. jūlijam Latvijā Kriminālprocesa likums paredzēja iespēju procesa par noziedzīgi iegūtu mantu pārsūdzēšanu kasācijas kārtībā.¹⁸⁰ Tomēr līdz ar grozījumiem Kriminālprocesa likuma 631. pantā ne tikai parādījās vairākas daļas, kas noteica nolēmumu pārsūdzības un izskatīšanas kārtību, bet arī tika iekļauta norāde uz iespēju pārsūdzēt pirmās instances nolēmumu apgabaltiesā, norādot, ka apgabaltiesas lēmums nav pārsūdzams. Attiecībā uz apgabaltiesas iespējām, izskatot pārsūdzēto lēmumu, Kriminālprocesa likuma 631. panta trešajā daļā tika iekļautas tiesības apgabaltiesai atcelt pirmās instances lēmumu, padarot apgabaltiesas lēmumu par galīgo lēmumu izdalītajā procesā.¹⁸¹ Šāda iespēja regulējumā pastāv vēl arī šobrīd.

Pirmo reizi kopš iepriekš minēto grozījumu pieņemšanas tikai 2022. gada sākumā Saeimā tika sākti skatīt grozījumu priekšlikumi attiecībā uz Kriminālprocesa likuma 59. nodaļu, tostarp pārskatīti priekšlikumi attiecībā uz nolēmumu pārsūdzības iespējām.¹⁸² 2022. gada 3. novembrī

¹⁷⁷ Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2013-02-01, 10.2. punkts.

¹⁷⁸ Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra spriedums lietā Nr. 2013-08-01, 13. punkts.

¹⁷⁹ Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01, 13. punkts

¹⁸⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [30.06.2009. red.]

¹⁸¹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/190010-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 14.04.2023.]

¹⁸² Saeimas sēdes 24.02.2022. sēdes stenogramma. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/A2E9E079556247C4C22588150031A935?OpenDocument> [aplūkots 14.04.2023.]

spēkā stājās Kriminālprocesa likuma grozījumi, kas noteica apgabaltiesas tiesības atcelt pirmās instances nolēmumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai.¹⁸³ Tātad pašreizējais regulējums paredz apgabaltiesai tiesības pieņemt trīs dažāda veida nolēmumus. Pirmā no iespējām - atstāt negrozītu pirmās instances tiesas spriedumu. Šajā gadījumā, autoresprāt, nav apšaubāms, ka personai ir nodrošinātas tiesības pārsūdzēt pieņemto lēmumu, ja tas ir bijis nelabvēlīgs un manta ir tikusi atzīta par noziedzīgi iegūtu abās instancēs. Otrā iespēja apgabaltiesai ir pārsūdzēto nolēmumu atcelt un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā. Tas ir nosakāms, ja pirmās instances tiesa pieļāvusi tādas materiālo vai procesuālo tiesību pārkāpumus, kurus apgabaltiesā nav iespējams novērst. Trešā iespēja apgabaltiesai ir atcelt pirmās instances tiesas spriedumu, atzīstot mantu par noziedzīgi iegūtu vai izbeidzot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Šī iespēja no pārsūdzības viedokļa ir izmantojama tādos gadījumos, kad pirmās instances tiesa nolēmumu ir pieņēmusi, ievērojot materiālās un procesuālās normas, tomēr faktiski apgabaltiesa pirmās instances tiesas nolēmumu neuzskata par tiesisku un pamatotu.

Grozījumu izstrādes gaitā Tieslietu ministra apstiprinātajā likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā tika norādīts, ka Kriminālprocesa likumā ir jāiekļauj tiesības apgabaltiesai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, jo tādējādi tiek nodrošinātas personas tiesības jautājumu pēc būtības izskatīt procesu vismaz divās instancēs, nodrošinot taisnīgu procesu. Bez šādas iespējas rodas situācija, kad lieta pēc būtības tiek vērtēta tikai vienā instancē, un tādēļ nepieciešams iekļaut vēl vienu rīcību, ko apgabaltiesa varētu veikt, izskatot pārsūdzēto nolēmumu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.¹⁸⁴ Autoresprāt, šis pamatojums noteikti neatbilst minēto tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā. Papildinot likumu ar, kā norādīts, vēl vienu opciju, kā apgabaltiesai ir tiesības lemt, netiek novērsta iespējamība, ka lieta pēc būtības tiek izspriesta tikai vienā instancē. Ja apgabaltiesa nolemj izmantot Kriminālprocesa likuma 63 l. panta trešajā daļā paredzētās tiesības, un, gadījumā, ja pirmās instances tiesa ir pieņēmusi lēmumu izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, atceļ šo nolēmumu un atzīst mantu par noziedzīgi iegūtu, personas tiesības pārsūdzēt nolēmumu, ar kuru tiek konfiscēta manta, zūd, jo apgabaltiesas lēmums nav pārsūdzams. Attiecīgi, pēc autores domām, ir aplami apgalvot, ka šādā veidā tiek nodrošināts taisnīgs process.

Uz procesu par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā būtu attiecināmi īpaši pārsūdzības noteikumi, un esošais Kriminālprocesa likuma regulējums raisījis

¹⁸³ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 06.10.2022.

¹⁸⁴ Tieslietu ministrija. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/document_versions/36ce8e49-3739-4e0f-9190-72201044b31a/download [aplūkots 23.04.2023.]

šaubas šo pārsūdzības noteikumu nodrošināšanā. Īpašie pārsūdzības noteikumi izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas Nr.2014/42 (turpmāk – Direktīva).¹⁸⁵ Tās 8. panta 6. punkts nosaka, ka dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka ikviens konfiskācijas rīkojums tiek pamatots un ka rīkojums tiek paziņots iesaistītajai personai. Dalībvalstis nodrošina personai, pret kuru tiek vērsta konfiskācija, efektīvu iespēju pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu.

2020. gadā Tieslietu ministrijas Kriminālprocesa likuma darba grupā tika uzsākta Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas atbilstības Direktīvai vērtēšana. Diskusijā tika pārrunāti ierosinājumi par normatīvā regulējuma grozījumiem, kas paplašinātu pārsūdzības tiesības līdz kasācijas instancei vai kas sašaurinātu apgabaltiesas kompetenci, nosakot, ka apgabaltiesai ir tiesības pieņemt divu veidu lēmumus – atstāt negrozītu pirmās instances lēmumu vai atcelt lēmumu un nodot jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai. Sākotnēji darba grupa konceptuāli atbalstīja piedāvāto ideju sašaurināt apgabaltiesas kompetenci, tomēr pēcāk tika izskatīta arī iespēja paplašināt pārsūdzības iespējas līdz kasācijas instancei, jo apgabaltiesas kompetences sašaurināšana var paildzināt lietu izskatīšanas terminus. Noslēdzotajās diskusijās netika atbalstīts neviens no ierosinājumiem, tādā veidā pievienojoties Augstākās tiesas viedoklim, ka šādi grozījumi Kriminālprocesa likumā vispār nav nepieciešami.¹⁸⁶ Autoresprāt, ja likumdevējs izšķiras par labu nostājai, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiek nodrošināta iespēja nolēmumus pārsūdzēt kasācijas instance, tad ar grozījumiem, kas sašaurinātu apgabaltiesas kompetenci, nosakot iespēju vai nu negrozīt pirmās instances lēmumu, vai atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai, tiktu nodrošināta pušu aizsardzība un taisnīgs process pārsūdzības kontekstā, pretēji tam, kā tas ir ar pēdējiem veiktajiem un pašreiz spēkā esošajiem grozījumiem. Argumentēt, ka apgabaltiesas kompetences sašaurināšana paildzinās lietu izskatīšanas termiņus ir neatbilstoša. Kā jau iepriekš darbā minēts, efektīvizēt un atvieglot procesu nevar būt pašmērķis, tas ir pamatīgi jāizsver, nepārliciecinātības gadījumā par prioritāti liekot tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu. Atstājot iespēju apgabaltiesai atcelt lēmumu un pirmreizēji pieņemt personai nelabvēlīgu lēmumu, tajā pašā laikā nenodrošinot iespēju pārsūdzēt šo lēmumu, nerada tiesisko drošību, un personas mantas konfiskācija pēc būtības tiek galīgi nolemta vienā instancē. Ja likumdevējs izvēlas šāda īpaša veida procesu, kurā tiek piemērotas īpašas pierādīšanas pienākuma normas un īpašas pierādīšanas standarta prasības, ir

¹⁸⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā. Pieņemta 03.04.2014. [23.04.2023. red.]

¹⁸⁶ Tieslietu ministrija. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/document_versions/36ce8e49-3739-4e0f-9190-72201044b31a/download [aplūkots 23.04.2023.]

jāpārlicinās, vai vismaz no pārsūdzības konteksta personai tiek nodrošinātas visas tai pienākošās tiesības.

Uz to, ka tiesas lēmumu pārsūdzība procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir izraisījusi lielu rezonansi, norāda ne tikai plašās diskusijas dažādās konferencēs un viedokļu paušanas zinātniskajos rakstos. Galvenokārt šī pārsūdzības nekonkrētība ietekmē personas, kuru manta tiek konfiscēta tieši tā gadījuma ietvaros, kurā apgabaltiesa atceļ pirmās instances nolēmumu un kā pirmā un galīgā instance nosaka mantas konfiskāciju bez iespējas nolēmumu pārsūdzēt. Tas secināms citstarp no tā, ka Satversmes tiesā tika ierosinātas piecas lietas par Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas atbilstību 92. panta pirmajam teikumam.¹⁸⁷ Lietas tika ierosinātas un lēmums par lietu apvienošanu pieņemts pirms 2022. gada 1. novembra grozījumiem Kriminālprocesa likumā¹⁸⁸, attiecīgi skaidrojams, ka Satversmes tiesā vērsušās personas, kurām Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā konfiscēta manta un apgabaltiesa lietas izskatījusi laikā, kad tai vēl nebija tiesības atcelt pirmās instances tiesas lēmumus un nodot tos jaunai izskatīšanai.

Šajā apvienotajā lietā Satversmes tiesa ar 2023. gada 31. janvārī pieņēma lēmumu par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības tiesai prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai.¹⁸⁹ Šaubas radījusi Direktīvā lietotā jēdziena “konfiskācijas rīkojums” interpretācija, gadījumā, kad pirmā instance izbeidz procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, bet apelācijas instancē manta tiek atzīta par noziedzīgi iegūtu un konfiscējama valsts labā.¹⁹⁰

Eiropas Savienības tiesa līdz šim nav skaidrojusi jēdziena „konfiskācijas rīkojums” interpretēšanu. Kā jau darbā tika norādīts, jāņem vērā tas, ka Latvijas izvēlētais regulējums attiecībā uz mantas īpašo konfiskāciju no pamatprocesa izdalīta procesa par noziedzīgi iegūtu mantu ietvaros ir atšķirīgs no lielākās daļas kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstīm. Eiropas Savienības tiesa ir skaidrojusi to, ka Direktīva neattiecas uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, ko kāda dalībvalsts tiesa uzdevusi veikt tādā procedūrā, kura neattiecas uz viena vai vairāku noziedzīgu nodarījumu konstatēšanu. Tātad saprotams, ka Direktīva neattiecas uz tādu regulējumu, kurā mantiskie jautājumi tiek atrisināti ārpus kriminālprocesa un bez saistības noskaidrošanas ar noziedzīgu nodarījumu. Konkrētajā lietā Bulgārijas tiesībās tika noteikta atsevišķa civilprocesuāla konfiskācijas procedūra.¹⁹¹

¹⁸⁷ Satversmes tiesas tiesneša G.Kusiņa 2022. gada 23. marta lēmums par lietu Nr. Nr.2021-44-01 un Nr.2022-11-01 apvienošanu.

¹⁸⁸ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 06.10.2022.

¹⁸⁹ Satversmes tiesas 2023. gada 31. janvāra lēmums par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības tiesā prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai lietā Nr.2021-44-01.

¹⁹⁰ Ibid, 13.4. punkts (22. lpp.)

¹⁹¹ EST 2021. gada 28. oktobra spriedums lietā Nr. C-319/19, 41. punkts.

Tāpat kā jebkurā citā procesā, arī Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā izdalītajā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu tā, lai tiktu paredzēta efektīva tiesību aizsardzība. Tas vienlaikus nozīmē valsts pienākumu nodrošināt personai arī procesuālās garantijas aizstāvēt tās īpašuma tiesības, lai sevišķajā procesā lieta tiktu izlemta, ievērojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu.¹⁹² Tas, ka Satversmes tiesa vērsusies Eiropas Savienības tiesā jautājumā par šo konkrēto pārsūdzības nepieciešamības interpretāciju, autoresprāt, norāda, ka problēma ar pašreizējā kriminālprocesuālā regulējuma tiesiskumu ir aktuāla un nav tik viennozīmīga, kā tā tikusi atspoguļota iepriekš, piemēram, kā nolemts Tieslietu ministrijas darba grupas apspriedēs. Jau pirms vairākiem gadiem rosinātajos grozījumu priekšlikumos, autoresprāt, tika norādītas tagad Satversmes tiesas izceltās neskaidrības saistībā ar Direktīvas ieviešanu un jēdzienu interpretāciju.

Satversmes tiesa lēmumā norāda, ka no vienas puses varētu uzskatīt, ka prasība ir nodrošināt personai, kuras manta tikusi konfiscēta, tiesības attiecīgo lēmumu pārsūdzēt vismaz vienā tiesu instancē neatkarīgi no tā, vai ticis pieņemts lēmums izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu vai lēmums atzīt mantu par noziedzīgi iegūtu un to konfiscēt. Interpretējot prasību šādā veidā jeb atzīstot, ka arī pirmās instances tiesas lēmums, ar kuru izbeigts process par noziedzīgi iegūtu mantu, ir interpretējams kā „konfiskācijas rīkojums” būtu secināms, ka personai neatkarīgi no pirmās instances nolēmuma valsts ir nodrošinājusi tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību.¹⁹³

No otras puses, prasību pēc pārsūdzības nodrošināšanas būtu iespējams interpretēt tādējādi, ka personai jābūt nodrošinātai iespējai pārsūdzēt tādu konfiskācijas rīkojumu, ar kuru notikusi īpašuma galīga atņemšana. Atbilstoši šādai prasības interpretācijai varētu secināt, ka „konfiskācijas rīkojums” ir tikai tāds tiesas lēmums, ar kuru ir notikusi īpašuma galīga atņemšana. Savukārt tiesas lēmums, ar kuru process par noziedzīgi iegūtu mantu izbeigts, kaut gan bijusi iespēja piemērot mantas konfiskāciju, nav uzskatāms par „konfiskācijas rīkojumu”. Šādā gadījumā personai būtu jāsniedz iespēja pārsūdzēt arī tādu apgabaltiesas nolēmumu, kurā apgabaltiesa lēmusi pretēji pirmās instances tiesai, un noteikusi atzīt mantu par noziedzīgi iegūtu un konfiscēt to valsts labā.¹⁹⁴

Ņemot vērā, ka Eiropas Savienības tiesa šo jautājumu nav skatījusi saistībā ar konfiskācijas procesu, kāds ir noteikts Latvijas kriminālprocesuālajā regulējumā, jautājums tiešām ir neviennozīmīgs. Tomēr, autoresprāt, pēc mērķa un jēgas interpretējot Direktīvā norādītās konfiskācijas rīkojumu saņēmušās personas aizsardzības mehānismus, autore uzskata,

¹⁹² Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01, 13. punkts.

¹⁹³ Satversmes tiesas 2023. gada 31. janvāra lēmums lietā Nr.2021-44-01.

¹⁹⁴ Ibid.

ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jāievieš pārsūdzības kasācijas instancē institūts. Arī Tiesībsargs norādījis, ka, ja apgabaltiesa var pieņemt pretēju lēmumu, nekā noteikusi pirmās instances tiesa, nenodrošinot pārsūdzību, netiek nodrošināta efektīvas tiesības uz nolēmuma pārsūdzību Direktīvas izpratnē.¹⁹⁵ Kasācijas sūdzība kriminālprocesa ietvaros ir pieejama lielākajā daļā gadījumu (gan Latvijā, gan arī citās dalībvalstīs). Direktīvas ieviešanas laikā tika norādīts, ka jāparedz pietiekami efektīvs mehānisms, kādā persona var pierādīt, ka mantas konfiskācija vai aresta uzlikšana mantai konkrētā gadījumā nav pamatota.¹⁹⁶ Attiecīgi nav iespējams izskaidrot, kādēļ sākotnēji Kriminālprocesa likumā vien uz pāris gadiem tika iekļauta iespēja Kriminālprocesa 59. nodaļas kārtībā pieņemt nolēmumus pārsūdzēt visas trīs instances un kādēļ pašreiz likumdevējs atturās ieviest kasācijas instanci. Autoresprāt, ja likumdevējs ir izvēlējis iekļaut normatīvos tik specifisku konfiskācijas regulējumu, kuram ir pazemināts pierādīšanas standarts, apgriezts pierādīšanas pienākums, tad būtu vismaz jānodrošina kasācijas instances iesaiste tiesiskuma nodrošināšanā, jo citādi tiek būtiski ierobežotas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, kamēr skartas personas tiesības uz īpašumu.

3.5. Spēkā esošo nolēmumu jauna izskatīšana sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu

Kasācijas instances nepieciešamības analīzes ietvaros, autoresprāt, svarīgi ir pievērsties arī Kriminālprocesa likuma 63. nodaļai, lai gan tajā ietvertais process nav uzskatāms par pārsūdzības procesu. Tā kā jau iepriekš tika aprakstīta tiesiskās stabilitātes nozīmes demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā, tad jāņem vērā, ka pastāv gadījumi, kuros spēkā stājies tiesas spriedums ir pieņemts, pārkāpjot tādas materiālais vai procesuālas normas, kas to padara par prettiesisku. Šim pārkāpumam katrā ziņā jābūt tādām, kas noved pie nolēmuma atcelšanas. Pārsūdzības neesamība kasācijas instances tiesā būtiski ietekmē personas tiesības vērsties tiesā savu tiesību aizsardzībai šīs nodaļas kārtībā turpmāk norādīto iemeslu dēļ.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 662. panta pirmo daļu spēkā stājušos tiesas nolēmumu var izskatīt no jauna, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā. Tā kā darba ietvaros tiek analizēta kasācijas instances nozīme un nepieciešamība tiesiskā valstī nodrošināt pārsūdzības tiesības kasācijas instance, norādāms, ka Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas procesuālā

¹⁹⁵ Tiesībsarga 2021. gada 6. aprīļa atzinums pārbaudes lietā Nr.2020-40-4AD. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/media/b348c22a68cd323caa5cdece9c398de68fc830db.pdf [aplūkots 20.04.2023.]

¹⁹⁶ Broks E., Buka A. Atzinums par tiesībām pārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu par noziedzīgi iegūtu mantu kā konfiskācijas rīkojumu Eiropas Savienības tiesību izpratnē. Pieejams: [https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/d1d91a786b6879dec225866300370d60/\\$FILE/1_pielik_2_pielik_PR_2021_01_26_8_30_JKKPA.pdf](https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/d1d91a786b6879dec225866300370d60/$FILE/1_pielik_2_pielik_PR_2021_01_26_8_30_JKKPA.pdf) [aplūkots 20.04.2023.]

kārtība ir cieši saistīta ar pārsūdzības tiesību kasācijas instance esamību. No jauna kasācijas instancē iespējams skatīt tikai tādus spēkā stājušos tiesas nolēmumus, kuriem Kriminālprocesa likumā ir paredzēta pārsūdzēšanas iespējamība kasācijas kārtībā, nevis jebkuru tiesas nolēmumu.¹⁹⁷ Tātad, ja likumdevējs liedz kādā konkrētā lietu kategorijā piekļuvi kasācijas instances tiesai, tad gadījumos, ja persona konstatē, ka nolēmums ir pieņemts, pastāvot tādiem apstākļiem, kas katrā ziņā būtu pamats šī nolēmuma atcelšanai, tai vairs nav iespējas saņemt taisnīgu situācijas atrisinājumu Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā paredzētajā procesuālajā kārtībā.

Piemēram, Augstākajā tiesā tiek iesniegti pieteikumi par spēkā stājušos Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pieņemtu tiesas nolēmumu. Likumdevējs kriminālprocesā nav paredzējis Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pieņemta apgabaltiesas lēmuma pārsūdzību kasācijas kārtībā. Nepastāvot iespējai šo kategoriju lietas izskatīt kasācijas kārtībā, nav iespējama to pārskatīšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Gadījumos, kad Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā iesniegts pieteikums par kasācijas kārtībā nepārsūdzamu lēmumu, Augstākajai tiesai nav tiesiska pamata to izskatīt. Šādās situācijās ir nepieciešams meklēt citus Kriminālprocesa likumā un citos normatīvajos tiesību aktos paredzētus tiesību aizsardzības līdzekļus.¹⁹⁸ Persona, kas vērsusies Augstākajā tiesā ar pieteikumu lietas izskatīšanai no jauna sakarā ar būtiskiem procesuāliem pārkāpumiem par Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pieņemtu nolēmumu, saņem atteikumu.¹⁹⁹

Papildus jānorāda, ka salīdzinoši nesen Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas regulējums tika grozīts, papildus 662. panta pirmajā daļā iekļaujot nosacījumu, ka spēkā stājušos tiesas nolēmumu var izskatīt no jauna, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā vai tiesa iepriekš nav atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību.²⁰⁰ Pirms šiem grozījumiem pārsūdzamo nolēmumu katalogs bija plašāks, jo pieļāva izskatīt tādus spēkā stājušos tiesas nolēmumus, kuri nav skatīti kasācijas kārtībā.²⁰¹ Šo grozījumu iniciatori bija Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesneši, ņemot vērā, ka iepriekš saņemto pieteikumu skaits spēkā stājušos nolēmumu jaunai izskatīšanai bija ievērojams un būtiski palielināja Augstākās tiesas noslodzi.²⁰² Principā pēc

¹⁹⁷ Augstākās tiesas 2010. gada 14. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-J-195/2010, 1.tēze.

¹⁹⁸ Kulmanis, O. Pieteikuma iesniegšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. 87.-88.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDlAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf> [aplūkots 19.04.2023.]

¹⁹⁹ Tiesībsarga 2021. gada 6. aprīļa atzinums pārbaudes lietā Nr.2020-40-4AD. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/media/b348c22a68cd323caa5cdece9c398de68fc830db.pdf [aplūkots 20.04.2023.]

²⁰⁰ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 11.06.2020.

²⁰¹ Kriminālprocesa likums: LV likums. [05.07.2020. red.]

²⁰² Augstākā tiesa. Krimināllietu departamenta iniciētie likuma grozījumi un komplekss tiesību jautājumu risinājums samazina ienākošo lietu skaitu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par->

atteikuma ierosināt kasācijas tiesvedību saturiski identiska kasācijas sūdzība tika nosaukta par pieteikumu Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā un atkārtoti iesniegta Augstākajā tiesā.²⁰³ Augstākajā tiesā 2021. gadā tika saņemti 30 protesti un pieteikumi par spēkā stājušos tiesas nolēmumu jaunu izskatīšanu Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Tas ir uz pusi mazāk, salīdzinot, piemēram ar 2016. gadā Augstākajā tiesā bija saņemtajiem 71 šāds protests un pieteikums. Tātad secināms, ka grozījumu rezultātā tiešām ir apstiprinājies, ka personas iepriekš, iespējams, negodprātīgi izmantoja šo procesuālo iespēju, turklāt grozījumi ir rezultējušies izvīrītā efektīvizēšanas mērķa sasniegšanā. Būtiski, ka, ja tiek iesniegts pieteikums par spēkā esošā tiesas nolēmuma jaunu izskatīšanu, Senāts, atstājot tiesas nolēmumu negrozītu, lēmuma rezolutīvajā daļā norāda, ka tiek noraidīts attiecīgais pieteikums.²⁰⁴

Pieteikuma vai protesta iesniegšanas pamati paredzēti Kriminālprocesa likuma 665. pantā, nosakot, ka pieteikumu vai protestu var iesniegt, ja nolēmumu pieņēmis nelikumīgs tiesas sastāvs, ja dienesta izmeklēšanā konstatēts, ka nolēmumu kāds no tiesnešiem nav parakstījis tāpēc, ka likumā noteiktajā kārtībā nav piedalījies nolēmuma pieņemšanā vai ja Krimināllikuma pārkāpums vai Kriminālprocesa likuma būtisks pārkāpums novedusi pie notiesātās personas stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās. Tātad Krimināllikuma pārkāpuma vai būtiska Kriminālprocesa likuma pārkāpuma esība pati par sevi vēl nav pamats pieteikuma vai protesta iesniegšanai. Būtisks nosacījums ir tas, ka attiecīgais pārkāpums novedis pie notiesātās personas stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās. Būtiski norādīt, ka Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā noteiktais institūts attiecas uz gadījumiem, kad konkrēta krimināllieta vispār nav skatīta kasācijas kārtībā vai tiesa iepriekš nav atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību, nevis kad līdzapsūdzētā persona nav izmantojusi tiesības uz pārsūdzību un nav iesniegusi kasācijas sūdzību.²⁰⁵

Tā kā iepriekš tika uzsvērts, ka, pēc autores domām, pašreizējais regulējums Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā nenodrošina personai tiesības uz taisnīgu tiesu, arī vēršanās tiesā atbilstoši pašreizējam Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas normām īsti nebūtu iespējama terminoloģijas dēļ. Proti, ja tiktu atzīts, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir

[notikumiem/kriminallietu-departamenta-inicietie-likuma-grozijumi-un-komplekss-tiesibu-jautajumu-risinajums-samazina-ienakoso-lietu-skaitu-11520?year=2023&month=01](https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf) [aplūkots 06.04.2023.]

²⁰³ Kulmanis, O. Pieteikuma iesniegšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. 87.-88.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf> [aplūkots 19.04.2023.]

²⁰⁴ Azeva A., Aktuālie Augstākās tiesas lēmumi, kas pieņemti Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. 89.-90.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf> [aplūkots 19.04.2023.]

²⁰⁵ Kulmanis, O. Pieteikuma iesniegšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. 87.-88.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf> [aplūkots 19.04.2023.]

nepieciešams nodrošināt iespēju pārsūdzēt nolēmumu kasācijas instancē, būtu jāmaina arī šīs nodaļas regulējums, precizējot atsevišķas normas.

No Kriminālprocesa 663. panta pirmās daļas izriet, ka pieteikumu par tiesas nolēmuma izskatīšanu no jauna notiesātās un attaisnotās personas uzdevumā vai tādas personas uzdevumā, pret kuru ar tiesas lēmumu kriminālprocess izbeigts, var iesniegt advokāts. Arī sistēmiski vērtējot, Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas mērķis ir notiesātās personas tiesību aizsardzība, lai novērstu viņas stāvokļa nelikumīgu pasliktināšanu. Tātad iespēja iesniegt pieteikumu par spēkā esoša nolēmuma jaunu izskatīšanu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu kā viens no taisnīgu tiesu garantējošiem institūtiem atbilstoši šī brīža regulējumam tiek attiecināts tikai uz notiesāto vai attaisnoto.²⁰⁶ Attiecīgi autore norāda, ka, ja tiks mainītas kādas atsevišķas lietu kategorijas pārsūdzību regulējums un tiks iekļautas tiesības pārsūdzēt attiecīgo nolēmumu kasācijas instancē, Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā, īpaši norādot uz 663. panta pirmo daļu, būtu jāmaina personu, kuras ir tiesīgas iesniegt pieteikumu, uzskaitījums.

²⁰⁶ Kulmanis, O. Pieteikuma iesniegšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. 87.-88.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf> [aplūkots 19.04.2023.]

KOPSAVILKUMS

1. Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana demokrātiskā tiesiskā valstī rada sabiedrības uzticību valstij. Ja valsts nespēj nodrošināt tādu procesu, kurā persona atbilstoši izvirzītajiem cilvēktiesību standartiem spēj efektīvi aizsargāt savas tiesības, tas rada sabiedrības uzticības mazināšanos gan tiesu sistēmai, gan visai tiesībsargājošajai sistēmai kopumā.
2. Jēdziena “taisnīga tiesa” ir divas nozīmes – neatkarīga tiesu varas institūciju, kā arī tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process. Tas nodrošina procesuālo taisnīgumu attiecībās starp valsti un indivīdu. Taisnīgs iestādes un tiesas nolēmumu pieņemšanas process ir priekšnoteikums, lai sistemātiski īstenotu taisnīgumu materiālajās tiesībās. Bez atbilstoša procesa piemērojot materiālās normas ir gandrīz neiespējami sasniegt taisnīgu rezultātu.
3. Jebkurai personai, kura būs neapmierināta ar pieņemto nolēmumu, radīsies neizpratne par kāda tiesas nolēmuma pārsūdzības iespēju ierobežošanu, izslēdzot kādu instanci, jo tiesas nolēmumu pārsūdzēšanas mērķis ir nepieļaut nelikumīga un nepamatota sprieduma stāšanos likumīgā spēkā. Likumdevēja pienākums nav reaģēt uz sabiedrības neapmierinātību vai izteikto kritiku, ja tā ir nepamatota, tomēr, ja neesošās pārsūdzības iespējas rada draudu tiesiskumam, likumdevējam ir jāpamato sava izvēle ierobežot tiesības uz pārsūdzību ar izsvērtiem argumentiem.
4. Valstij nav visos procesos un visās lietu kategorijās jānosaka personai iespēja nolēmumu pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Likumdevējam ir plaša rīcības brīvība gan pieņemt procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību. Tomēr ir izceļams, ka likumdevēja izraudzītajam procesa veidam ir jāļauj izskatīt konkrēto lietu, nodrošinot personas tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanas procesu un iznākumu. Ierobežojums nedrīkst liegt personai tiesības uz taisnīgu tiesu pēc būtības vai būtiski ierobežot personas tiesības aizstāvēt savas tiesības.
5. Ja, savstarpēji salīdzinot dažādu tiesas procesus, ir iespējams atrast analogas īpašības, tad tas noteikti nevar būt par pamatu šos procesus pilnībā vienādot. Attiecībā uz civilprocesuālo un kriminālprocesuālo regulējumu atzīstams, ka tie ir krasi atšķirīgi.

Tomēr pašreiz esošais regulējums attiecībā uz tiesībām vērsties kasācijas instancē, kur kriminālprocesā jāpieņem motivētu atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību, bet civilprocesā iespējams to nemotivēt, autoresprāt, ir vērtējams kā neviennozīmīgs. Ja likumdevējs noteicis iespēju vērsties kasācijas instancē, būtu jānodrošina personām tiesības iepazīties ar motivētu atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību visos procesos.

6. Kasācijas instance ir tā tiesu instance, kuras kompetencē ietilpst sniegt formālu skaidrojumu par Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma normu piemērošanas pamatotību zemāku instanču tiesu nolēmumos, skaidrot normu pareizu interpretāciju. Ņemot vērā, ka nolēmumu formālā puse ir pamats nolēmuma tiesiskumam, tad, autoresprāt, likumdevējam ir ļoti rūpīgi jāizvērtē un argumentēti jāpamato, kādēļ kādā no nolēmumu kategorijām pārsūdzība kasācijas instancē netiek paredzēta.
7. No vienas puses Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atslogojot Senātu no nepamatotu sūdzību izskatīšanas, tiek nodrošināta Senāta darbības efektivitāte, tas ir, iespēja novirzīt ierobežotos resursus to lietu izskatīšanai, kurās konstatējami procesuālo vai materiālo normu piemērošanas pārkāpumi un kurām ir nozīme judikatūras tālākveidošanā. Tātad tas ir uzskatāms par leģitīmu mērķi, lai ierobežotu pārsūdzības tiesības, tomēr, pēc autores domām, slodzes samazināšana nevar būt pašmērķis pārsūdzības tiesību ierobežošanas sakarā. Prioritāri ir jānodrošina personas tiesības uz taisnīgu tiesas nolēmumu, un tikai pakārtoti tam var vērtēt, vai ir iespējams kādā lietu kategorijā nenodrošināt pārsūdzību kasācijas instancē.
8. Lai panāktu mazāku kasācijas instances noslodzi, nepieciešams nodrošināt to, ka zemāku instanču tiesu nolēmumi ir juridiski argumentēti un kvalitatīvi. To nodrošina stabila un pamatota judikatūra. Ja tiks pieņemti mazāk pretrunīgi nolēmumi, kasācijas instancei nebūs jāsaskarās ar jautājumiem, ko pēc būtības var izsijāt ar stabilu judikatūru.
9. Vienošanās procesā tiesas iesaiste ir tikai kā kontrole pār slēgto vienošanos starp prokuroru un apsūdzēto. Līdz brīdim, kamēr vienošanās process netiks būtiski normatīvi mainīts, piemēram, paredzot, ka iespējams slēgt vienošanos, bet tiesa varētu pārskatīt soda mēru, problēmām ar kasācijas instances neesamību nevajadzētu būt. Tomēr jāatzīst, ka, ņemot vērā, ka attīstība citstarp arī kriminālprocesuālajā nozarē nemitīgi noris, ir skaidrs, ka pienāks brīdis, kurā vienošanās procesa normas būs jāpiemēro

atbilstoši tā brīža tiesiskajām tendencēm. Ja pašreiz tiek norādīti iemesli, ka arī apgabaltiesa var veidot stabilu un vienveidīgu praksi, tad autore norāda, ka kasācijas instances funkcijas nav iespējams veikt nevienai citai instancei. Tas būtu pretēji valstī pastāvošajai instanču sistēmai.

10. Ja pirmstiesas procesā ir lemts par kriminālprocesa izbeigšanu, ja pirmā instance, kas pārskata šo lēmumu, nesaredz pamatu to atcelt un atzīst, ka kriminālprocess ir izbeigts pamatoti, nav nepieciešamības veikt vēl kādas materiālo vai procesuālo normu piemērošanas pārvērtēšanas. Ņemot vērā, ka kasācijas instances kompetences ir tiesas nolēmumu, nevis pirmstiesas procesā pieņemto galīgo nolēmumu pārskatīšana, kompetences paplašināšana radītu nepamatotu slogu, turklāt šī procesa ietvaros tiesas iesaiste, autoresprāt, ir tiesiskumu kontrolējoša.
11. Spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšanas lietu kategorijas nolēmumu pārsūdzība kasācijas instancē nekad nav pastāvējusi, nav izveidojusies stabila prakse, nav vienveidīgi interpretēti neskaidrie tiesību jautājumi. Attiecīgi ir pamatoti norādīt, ka ir iespējamās nevienveidīgas prakses tendences, kas varētu apdraudēt pieņemto nolēmumu tiesiskumu.
12. Autoresprāt, ja likumdevējs ir izvēlējis iekļaut normatīvos tik specifisku konfiskācijas regulējumu, kāds tas ir Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā - kuram ir pazemināts pierādīšanas standarts, apgriezts pierādīšanas pienākums -, tad būtu vismaz jānodrošina kasācijas instances iesaiste tiesiskuma nodrošināšanā, jo citādi tiek būtiski ierobežotas gan personas tiesības uz taisnīgu tiesu, gan personas tiesības uz īpašumu.
13. Pieteikumu par tiesas nolēmuma izskatīšanu no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu iesniegšanas mērķis ir notiesātās personas tiesību aizsardzība, lai novērstu viņas stāvokļa nelikumīgu pasliktināšanu. Tātad iespēja iesniegt pieteikumu kā viens no taisnīgu tiesu garantējošiem institūtiem aizsargā personu, kura ir notiesāta. Attiecīgi autore norāda, ka, ja tiks mainītas kādas atsevišķas lietu kategorijas pārsūdzību regulējums, un tiks iekļautas tiesības pārsūdzēt attiecīgo nolēmumu kasācijas instancē, Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā, īpaši norādot uz 663. panta pirmo daļu, būtu jāmaina personu, kuras ir tiesīgas iesniegt pieteikumu, uzskaitījums.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. ANO Cilvēktiesību komiteja. Vispārējais komentārs (General Comment). Nr. 32. 23.08.2007. Pieejams: <https://digitallibrary.un.org/record/606075?ln=en>
2. Augstākās tiesas Administrācija. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2017.
3. Augstākā tiesa. Krimināllietu departamenta iniciētie likuma grozījumi un kompleks tiesību jautājumu risinājums samazina ienākošo lietu skaitu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/kriminallietu-departamenta-inicietie-likuma-grozijumi-un-komplekss-tiesibu-jautajumu-risinajums-samazina-ienakoso-lietu-skaitu-11520?year=2023&month=01>
4. Augstākā tiesa. Senāta noslodze pamazām tuvojas optimālajai – secina Augstākās tiesas plēnums. Jurista vārds. 30.01.2023. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zinas/282703-senata-noslodze-pamazam-tuvojas-optimalajai-secina-augstakas-tiesas-plenums/>
5. Augstākās tiesas darba rādītāji 2019. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/AT%20Kopejie%20raditaji%202019_GALA_v1.pdf
6. Augstākās tiesas darba rādītāji 2020. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/2020/Senata_statistika_2020_gala_v_1.docx.pdf
7. Augstākās tiesas darba rādītāji 2021. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/AT_statistika_2021_gala_v_1.docx
8. Augstākās tiesas darba rādītāji 2022. gads: kopsavilkums. Pieejams : https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/AT_statistika_2022_gala_v_1.docx
9. Augstākās tiesas gada atskaites plēnums 2021. gada 22. janvārī. Augstākās Tiesas Biļetens, 2021, Nr. 22. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/AT_biletens22_web.pdf
10. Azeva A., Aktuālie Augstākās tiesas lēmumi, kas pieņemti Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf>

11. Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 02.01.2018., Nr. 1 (1007), 27.-29.lpp.
12. Branta, A., Priedīte, M. Tiesas nolēmumu krimināllietās pārsūdzēšana un izskatīšana apelācijas un kasācijas kārtībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
13. Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības: Tiesu namu aģentūra, 2016.
14. Džeriņš E. Kasācijas neesamība veicina nepieņemamus un tiesas necienīgus brāžus tiesas spriešanā. Jurista Vārds, 27.10.2020., Nr. 43 (1153).
15. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. Grām.: Balodis, R. (red.). Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
16. Broks E., Buka A. Atzinums par tiesībām pārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu par noziedzīgi iegūtu mantu kā konfiskācijas rīkojumu Eiropas Savienības tiesību izpratnē. Pieejams:
[https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/d1d91a786b6879dec225866300370d60/\\$FILE/1_pielik_2_pielik_PR_2021_01_26_8_30_JKKPA.pdf](https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/d1d91a786b6879dec225866300370d60/$FILE/1_pielik_2_pielik_PR_2021_01_26_8_30_JKKPA.pdf)
17. Gailīte D. Lietu skaita samazinājums un īsāki izskatīšanas termiņi. Jurista Vārds, 07.02.2023., Nr. 6 (1272), 9.-11.lpp.
18. Garsvāne S., Kamenska A., Leimane-Veldmeijere I., Levits E., Mits M., Muižnieks N., Spale A., Tāre I., Ziemele I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā: Inetas Ziemeles zin.red. Otrais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2021.
19. Gruziņš P. Kasācijas institūts Kriminālprocesa likumā. Jurista Vārds, 09.05.2006., Nr.18 (421), 1.- 3. lpp.
20. Koenig, Matthias, Cilvēktiesības. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2010.
21. Kulmanis O. Kasācijas sūdzības un protesta saturs kriminālprocesā. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 24.-28.lpp.
22. Kulmanis, O. Pieteikuma iesniegšana Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā. Augstākās Tiesas Biļetens, 2022, Nr. 24. Pieejams:
<https://www.at.gov.lv/media/FdEgx9szprutDIAvyppk8iV07wNhDU0x.pdf>
23. Kurzemes tiesas apgabala prokurori, Latgales tiesas apgabala prokurori, Vidzemes tiesas apgabala prokurori, Zemgales tiesas apgabala prokurori, Rīgas tiesas apgabala prokurori, Narkotiku nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokuratūras prokurori Vienošanās pirmstiesas kriminālprocesā: prokuroru viedoklis. Jurista Vārds, 30.05.2017., Nr. 23 (977), 21.-24.lpp.

24. Kūtris G. Noziedzīgi iegūtā konfiskācijas iespējas un pamats. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesībās. Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.
25. Kūtris G. Taisnīgums un nevainīguma prezumpcija procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Jurista Vārds, 06.12.2022., Nr. 49 (1263), 16.-22.lpp.
26. Kūtris G. Tiesības uz taisnīgu tiesu un lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 11.-13.lpp.
27. Kūtris G. Vienošanās process: no idejas līdz praksei. Jurista Vārds, 30.05.2017., Nr. 23 (977), 13.-15.lpp.
28. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: "Avots", 1987.
29. Latvijas Republikas Senāta spriedumi un lēmumi, 2021. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2022. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/media/prtwI4kMkgHcm81TEoHE7yaYCG4VXI0Z.pdf>
30. Latvijas Republikas tiesībsargs. Vairāk par tiesībām uz taisnīgu tiesu. Pieejams : <https://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-jomas/vairak-par-tiesibam-uz-taisnigu-tiesu/>
31. Latvijas Republikas Valsts kontrole. Revīzijas ziņojums "Vai tiesu iekārtas attīstības pasākumi ir veicinājuši tiesu darbības efektivitāti?". 05.06.2017. Pieejams: https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile//uploads//reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-11_2016/revzin_tiesas_publ.pdf
32. Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.1/2010, 32.lpp.
33. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (sevišķā daļa). Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973.
34. Magone N., Ašitoka L. Pierādījumi un to izvērtējums (izvērtējuma trūkums) apelācijas instances tiesas nolēmumos. Jurista Vārds, 08.01.2019., Nr. 1 (1059), 12.-16.lpp.
35. Markovs M. Objektīvas izmeklēšanas princips. Jurista vārds, 17.01.2006. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/125392-objektivas-izmeklesanas-principis/>
36. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000.
37. Mits M. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumos, Pētījums, Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2012.
38. Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I. Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar Daiņa Īvāna priekšvārdu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021.

39. Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: izpratne un pielietošana. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 1/2010.
40. Siliņa D., Baltiņa L. Mantas atzīšana par noziedzīgi iegūtu *in rem* procesā. Jurista Vārds, 31.01.2023., Nr. 5 (1271), 17.-21.lpp.
41. Smiltēna A. Sākta reforma Latvijas administratīvo pārkāpuma kodeksā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/249542-sakta-reforma-latvijas-administrativo-parkapumu-kodeksa-2012>
42. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
43. Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Apgāds "Jumava", 1999.
44. Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92.pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.
45. Tiesībsarga 2021. gada 6. aprīļa atzinums pārbaudes lietā Nr.2020-40-4AD. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/media/b348c22a68cd323caa5cdece9c398de68fc830db.pdf
46. Tiesībsarga 2021. gada 11. jūnija atzinums lietā Nr. Nr.2021-34-4O. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/media/c435e4c7ce4c19b60f3ffa4a9ef48160979ca389.pdf
47. Zvejniece N., Smukule L. Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā un pamats atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Jurista Vārds, 01.02.2022., Nr. 5 (1219), 13.-19.lpp.
48. Blockx F. A comparison of the American and French (-inspired) appellate model. Pieejams: <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=mjs>
49. Brutaru, V. Influence of the constitutional court and high court of cassation and justice jurisprudence on extraordinary appeals (appeal in cassation). 30.10.2019. Pieejams: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=428101121103107023086065094076093111015069058086095042085123119113111081124094115108004117037031126012054127122126126117067065102029022089006114125100091119095109121049050055084098111023003107083070013109122115117109121080081086075084091069115118087101&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
50. Bundesgerichtshof. Proceedings at the Federal Court of Justice. Pieejams: https://www.bundesgerichtshof.de/EN/TheCourt/Proceedings/proceedings_node.html

51. Council of Europe Analysis of the inadmissibility of cases for the consideration by a court of cassation and as to the definition of the significant public interest (including overview of criteria applied by the ECtHR to declare an application inadmissible under Article 35§3(b) of the Convention). Pieejams: <https://rm.coe.int/analysis-as-to-the-inadmissibility-of-cases-for-a-court-of-cassation-e/1680a59e03>
52. Council of Europe. National Procedures for Mutual Legal Assistance on laundering, search, seizure and confiscation of proceeds of crime (ETS 141). Pieejams: <https://rm.coe.int/italy-country-information-template-ets-141-search-seizure-confiscation/1680a2addd>
53. Milone S. On the Borders of Criminal Law. A Tentative Assessment of Italian Non-Conviction Based Extended Confiscation. Pieejams: <https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?handle=hein.journals/newjecla8&id=146&collection=journals&index=>
54. Pasca, M. Aspects regarding the right to fair trial. AGORA International Journal of Juridical Sciences, 2011(1). Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/agoraiijs2011&div=6&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
55. Sayers, D. Protecting fair trial rights in criminal cases in the European union: Where does the roadmap take us? Human Rights Law Review, 2014, 14(4). Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/hrlr14&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=733
56. Supreme Court of Estonia. Pieejams: <https://www.kohus.ee/en/estonian-courts/estonian-court-system/supreme-court-estonia>
57. Zamboni M. The Positioning of the Supreme Courts in Sweden – A Democratic Oddity? Pieejams: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/84C106603FBBF142077BB0D5C8E51C6C/S1574019619000361a.pdf/the-positioning-of-the-supreme-courts-in-sweden-a-democratic-oddity.pdf>

Normatīvie akti

58. ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Parakstīta Parīzē 10.12.1948. [16.03.2023. red.]
59. ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Parakstīts Ņujorkā 16.12.1966. [16.03.2023. red.]

60. Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [16.03.2023. red.]
61. Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā. Pieņemta 03.04.2014.
62. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [16.03.2023. red.]
63. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Pieņemts 06.01.1961. [30.09.2005. red.]
64. Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1992., 10.pants. [15.03.2023. red.]
65. Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996., 29.panta 2¹. daļa un 32. panta otrā daļa. [17.04.2023. red.]
66. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [17.04.2023. red.]
67. Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2001., 326., 327. pants. [17.04.2023. red.]
68. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005.
69. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009.
70. Grozījumi Administratīvā procesa likumā: LV likums. Pieņemts 01.11.2012.
71. Administratīvās atbildības likums : LV likums. Pieņemts 25.10.2018., 242. panta pirmā daļa. [15.04.2023. red.]
72. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 11.06.2020.
73. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 06.10.2022.

Juridiskās prakses materiāli

74. ECT 1994. gada 9. decembra spriedums lietā Ruiz Torija pret Spāniju, iesniegums Nr.18390/91.
75. ECT 1999. gada 28. oktobra spriedums lietā Brumărescu pret Rumāniju, iesniegums Nr. 28342/95.
76. ECT 2001. gada 13. februāra spriedums lietā Krombach pret Franciju, iesniegums Nr. 29731/96.
77. ECT 2006. gada 28. marta spriedums lietā Melnyk pret Ukrainu, iesniegums Nr.23436/03.
78. ECT 02.10.2014. spriedums lietā Hansen pret Norvēģiju, iesniegums Nr.15319/09.
79. EST 2021. gada 14. janvāra spriedums lietā C-393/19.
80. EST 2021. gada 28. oktobra spriedums lietā Nr.C-319/19.
81. Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā Nr.2000-03-01.
82. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01.
83. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-04-01.

84. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-10-01.
85. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta spriedums lietā Nr. 2005-18-01.
86. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01.
87. Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija spriedums lietā Nr. 2009-93-01.
88. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01.
89. Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01.
90. Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106.
91. Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2013-02-01.
92. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra spriedums lietā Nr. 2013-08-01.
93. Satversmes tiesas 2014. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2013-18-01.
94. Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. 2016-08-01.
95. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01.
96. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01.
97. Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. 2017-10-01.
98. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-23-01.
99. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2017-16-01.
100. Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr. 2019-13-01.
101. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01.
102. Satversmes tiesas 2022. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2021-25-03.
103. Satversmes tiesas 2022. gada 23. februāra spriedums lietā Nr. 2021-22-01.
104. Satversmes tiesas tiesneša G.Kusiņa 2022. gada 23. marta lēmums par lietu Nr. Nr. 2021-44-01 un Nr. 2022-11-01 apvienošanu.
105. Satversmes tiesas 2023. gada 31. janvāra lēmums par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības tiesā prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai lietā Nr. 2021-44-01.
106. Augstākās tiesas 2010. gada 14. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-J-195/2010.
107. Augstākās tiesas 2011. gada 9. jūnija lēmums lietā Nr. SKK – 198/2011.
108. Augstākās tiesas 2011. gada 30. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-266-2011.
109. Augstākās tiesas 2015. gada 24. novembra lēmums lietā Nr. SKK-389/2015.
110. Augstākās tiesas 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-92/2016.
111. Augstākās tiesas 2017. gada 20. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-J-44/2017.
112. Augstākās tiesas 2018. gada 13. februāra lēmums lietā Nr. SKA-92/2018.
113. Augstākās tiesas 2019. gada 17. decembra lēmums lietā Nr. SKA-1/2019.
114. Augstākās tiesas 2020. gada 30. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-59/2020.
115. Augstākās tiesas 2020. gada lēmums lietā Nr. SKK-[M]/2020.
116. Augstākās tiesas 2021. gada 20. maija lēmums lietā Nr. SKK-202/2021.

Citi prakses materiāli

117. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams:
<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB0029DF4D?OpenDocument>
118. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams:
<https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/202D30362E8E2C5AC2257D1C0028CE3B?OpenDocument>
119. Tieslietu ministrija. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums. Pieejams:
https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/document_versions/36ce8e49-3739-4e0f-9190-72201044b31a/download
120. Saeimas sēdes 24.02.2022. sēdes stenogramma. Pieejama:
<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/A2E9E079556247C4C22588150031A935?OpenDocument>

Maģistra darbs “Kriminālprocesuālu nolēmumu pārsūdzība kasācijas instancē kā tiesību uz taisnīgu tiesu elements” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti, un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors _____ Karīna Melbārde

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr.iur., doc. Jānis Rozenbergs _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: _____